

DI ÇAND Û HUNER DA

GOVEND

derheqa hinek rastnîvîserên zimanê kurdi da
qızılqule - gundê bavê mîn
ji xwendevanên kovara govend ra
direkhane sokaği
kürtlerde dokuma el sanatları

çerkezê xudo bakayev
celilê celil
rîza çolpan
suzan samancı
redaksiyon

12

Mayis - Haziran '95

**İki Aylık
Kültürel ve Sanatsal
Dergi
Mayıs-Haziran '95
Sahibi
Mazhar Kara**

**Yazı İşleri Müdürü
Teyfik Eren**

**Yönetim ve Yazışma
Adresi**

Ekinciler Caddesi
Gıyasettin Bey İş Hanı
Kat: 2 No: 118

**Ofis - Diyarbakır
Tlf: (0412) 228 60 94**

Banka Hesap Numarası

Mazhar Kara adına T.C.
Ziraat Bankası Diyarbakır
Merkez Şubesi **353764** nolu
cari hesap

Abone Koşulları

6 Aylık: 150.000.- TL
1 Yıllık: 300.000.- TL

Dizgi

Govend

Baskı

YÖN MATBAASI
28 Temmuz 1995

On Kapak:

Komel Ressamlar Birliği
(Tekin Fırat)

İçindekiler / Naverok

Pêşgotın.....	1
Axin (Helbest)	
A. Hicri	2
Derheqa hinek pirsên rastnîvisara zımanê Kurdi da Çerkezê Xudo Bakayev	3-5
Jinek dın bîafirine jî mırına xwe (Helbest)	
Mazhar Kara	6
Diyarbakır'da konuşulan Türkçe ile ilgili derleme	
Mustafa Gazi	7-9
Qızılqule-Gundê Bavê Mın	
Celilê Celil	10-12
Edip Polat ile söyleşi.....	13-15
Helbest	
Yılmaz Odabaşı	15
Kutup Yıldızı - Şiir	
Cemşit Mar	15
Delal'e Mektuplar	
Mehmet Murat	16-17
Name jî Govend ra	
Rıza Çolpan	18-19
Ulusal Tiyatroyu Kurmak Şart	
Adil Gören	20-21
Direkhane Sokağı	
Suzan Samancı	22-25
Mamık (Tıştanok)	
Seid Veroj	26
Gur û Ruvî û Keftar -Yehyayê Kûpîroş.....	27-28
Gula Bijarti (Helbest)- Dilpêtê Jêli	28
Kürtlerde Dokuma El Sanatları- Redaksiyon	29-30
"Kafle"den bu yana geriye ne kaldı?	
Nazlı Çınar	31
Birbirinize Karışmışsınız (Şiir)- K. Ronahi	32
Bölgeden Sanat Haberleri.....	32

PÊŞGOTIN

"Carek din ji" merheba!

Belê, xwendevanên xoşewist Govend du mehan carekê derdkiye. Du meh di jiyana mirovan de demek pirr dirêj nîne. Lê di bin sur û seqema pêvajoyên wîha har û hov de: di bindestiyê de, buhurandina û mehan ji şuxulê hemû kesan nîne. Lewra ev yek bi serê xwe şuxulek zor û zehmet e... Loma me di serî de ji we ra "carek din ji" merheba! got.

Xwendevanên hêja!

Em di hejmarên bori de ji gelek li ser politîqa weşana Govendê rawestivan. Piştî hejmarê 10'an Govend xwe hum bi naverok û hum ji bi tûmêla xwe va guhuri. Ev tûstek berbiçav e. Lê em dixwazin bibêjin ka bi alikariya dost û hevalan, politîqa nûjeniyê gav bi gav pêşda diçe, qewi dibe, xurt dibe.

Ev yek di nav kar û barê çapemeniya Kurdi de gavek nû ye. Li ba dilê me gavek girîng e ji.

Belê, ji vê û wîha em ê Govendê mil bi mil, dil bi dil ber bi ronahiyê bimeşînin.

Lewra piştgiri û alikariya heval û hogirên me yê delal-hêviya me qewi kir, hêza me xurt kir.

Agirê pêvajoyê, ev agirê qurêt-rahîst rûyê me. Mudurê me yê berpirsiyarê nivisara Feyîk EREN mehekê di bin çavan de ma, eza û eşkenceki xedar dit. Hejmarê me ya 10'an hate topkîrîm. Gelek caran avêtin ser biroya me...û hwd.

Lê dost û hevalên me di wan rojên teng de ji em bi tenê nehiştin. Êrişên nexar çavê wan netirsand û dilê wan tari nekir. Ewana iro ji bi berhemên xwe, bi rexneyên xwe û bi pêşniyarên xwe va di Govendê de ne.

Govend wan ji bir nake.

Geli xwendevanên hêja, heval û hogirên qedirbilind!

Guhên me li derî, çavên me li rê ye. Di Govendê de ji we ra ji ci heye. Em li benda we ne. Rojên azad û ronî ji li benda me.

Em ê di hejmarê bê de "carek din ji" bi hev re bin. Bimînin di xweşiyê de.

AXIN

**Agır berda dilê mın
Keça bedew û çavbelek
Axin û daxwaza mın**

**Zımanê şeva hebûya wê bigotana
Vê êş û nalina mın
Dilê mın hılnagire êdî
Kes tune bîpêçe vê bîrina mın**

**Ez bawer im wê were
Wê were keça bedew
Ewrên reş wê belake
Kulilkên çiya çawa vedibın
Ev bîhar nebe bîhareke dın
Mina sorgula veke
Wê were sarke kela dilê mın**

A. Hicri

Derheqa Hinek Pirsên Rastnivisara Zimanê Kurdi da

(Ji arşiva rêdaksiona rojnama "Riya Teze")

Çerkezê Xudo Bakayev

Xwendevanên Kurd kêm tişt derheqa doktorê zimanzanîyê, profêsorê Kurd Çerkezê Xudo Bakayêv da û xebatên wi yê kêrhati da zanin. Bî vê gotarê em dixwazin iro ewê kêmanîyê hinekî dagîrin. Ç.X.Bakayêv xudanê ferhengê "Kurdi-Rûsi" ye, gelek pirtûkên zimanzanîyê nivîsiye, wek "Zimanê Kurdên Turkmênistanê", "Zimanê Kurdên Azîrbêcanê", "Fonêtîka Zimanê Kurdi" û yên mayin. Êw gelek sala li Moskow jiye û bûye serokê parê li Institutê zimanzanîyê ya Akadêmîa Rûsiyê ya Zanyariyê.

Sala 1979-a rojnamevanê Kurd Têmûrê Xelil ji Yêrêvanê çend pirsên zimên li wi dike bona bersivê bîstine. Profêsorê mezin ji dibine, ku pirsên rojnamevanê Kurd gelekî girîngin û pêwîste gelek Kurd pê bihesin, namekê û mîqalekê ji rojnama "Riya Teze" re dişîne bona çapkirinê. Rêdaksiona rojnama "Riya Teze" ji nîzani ji bo çî, wê mîqalê kurt dike, ji çar para tenê parek dihêle û bêtir navê Têmûrê Xelil wê diweşîne. Em zanin, ku wan sala li Sovîetîstanê "Perda Hesînî" ser her tiştî hebû, lê "Riya Teze" ji bona ku hukûmetê û dewletê xweş bê, "Perdeki Hesînî"-yê dinê ser da zêde kiribû.

Nama Çerkezê Xudo

Çendekî pêş da rojnamevanê Kurd Têmûrê Xelil min ra namek şandibû. Nama xwe da ew çendik-çend pirsên zimên gelekî girîng pêş da dikîşîne û hêvi dike, ku ez bersivê wi bidim.

Wek ji nama wi xuya dike, ew derheqa zimanê meyi Kurdiyê litêratûriyê da kûr difikire û dixweze qeyde-qanûnên wi, pirsên rastnivisara wi ser bîngehê zanyarî bin. Ez pîr şame, ku Têmûrê Xelil bî bîhatîneke mezin dixweze zimanê me derkeve ser rîya rastîyê. Hemû pirsên wi ulmine û pîr pêwîstî.

Pirsên Têmûrê Xelil û

Bersivên Çerkezê Xudo Bakayêv

(Bî tevayî cara pêşin çap dibe)

Pîrs. Zimanê me da gotinên usa hene, yên ku ji du para têne çêkirinê. Gelo em çawa dikarin zanî-

bin: çî demê wana gerekê hev ra binivîsin, lê çî demê-çihê? Ji bo nimûnê, ne yar û neyar, an ji tu car û tu car. Ewa ferdariye. Lê demên mayindê?

Bersiv. Wek hûn zanin, zimanê Kurdi da pîr gotinên dijwar (bargiran) têne çêkirinê bî alîkariya nava (navên heyinê û xeysetnava) û fêlên: "kîrîn", "bûn", "dan", "xistin", "avitin", "girtin" û yên mayin.

1- Gava em dixwazin navên heyinêye bargiran çêkin, em gerekê herdu parên wan gotina bî hev ra, tevayî, wek gotinekê binivîsin, ji bo nimûnê: tercimekirin, ciwarkirin, sorbûn, sîstbûn, avdan, xebêrdan, derixistin, şeravîtin, şertgirtin û yên mayin. Êw xebêrdana navên heyinêye, lê ne ku fêlîn, lema ji ew min navên heyinêye mayin forma îzafetîyê distînin û halê tewandî da têne guhastîne, awa: tercimekirina pirtûkê, pey tercimekirinêra, ciwarkirina pêz, pey ciwarkirinêra, sorbûna hesin, ji sorbûnê, avdana pêz, pey avdanêra û yên mayin.

2- Çaxê, ku em dixwazin fêlên bargiran çêkin, em gerekê herdu parên wan fêla çihê-çihê binivîsin, awa: min pirtûkê tercime kir, me pez ciwar kir, av şar bûye, şivana pez av daye, kê dêrî xist? min şert girtiye. Hevra nivisara parên fêlên vî awaşi ne raste, xelîtiye.

Ser bîngeha van herdu qanûna em gerekê binivîsin:

a- Pezî ciwarkirî ye (vîra gotina "ciwarkiriye" ji navê heyinê "ciwarkirin" hatiye çêkirinê û xwexwe ji nav e, lema ji parên wi gerekê hevra bêne nivîsarê;

b- Wana pez ciwar kirî ye (vîra gotina "ciwar kirîye" ji fêla ciwar "ciwar kirin" hatiye çêkirinê û xwexwe ji fêla, lema ji parên wi gerekê çihê bêne nivîsarê.

Pîrs. Zimanzanekî Kurd dibêje, ku navên heyinêda pêşîya herfa "y" gerekê herfa "î" bê nivîsarê, lê ne ku herfa "î". Ji bo nimûnê, gerekê binivîsin çiya, tebiyet, ziyaret, lê ne ku: çiya, tebiyet, ziyaret. Ew raste, an na?

Bersiv. Zimanê Kurdi da gava dû sewta "î" -ra

sewta "y" tē, bin hukumē "y" - da pir gotina da dengē sewta "i" kurt dibe û mina dengē sewta "i" tē bihistinē. Em hildin gotinēn: si, mi, ti, ci. Gava ser van gotinada "y" zêde dibe, sewta "i" tē bihistinē wek "i", lema ji hinek meri dibêjin: siya darê, miya me, tiyê wê, çiyê te. Peyvandinê da dikarin evi cûreyi bi kar binin, lê bona nivisarê eva cûra ne raste, xeletiyê, ji ber ku ew bêy lazîmayi binyatê gotina, forma wane bingehin diguhêre.

Hine gotina da bin hukumê "y" - da sewta "i" lap wunda dibe, nayê bihistinē. Em hildin gotinēn: tili, derzi, kani, meri. Dema ser van gotinada izafeta "ya", "yê" an ji sūfîksa halê tewandî "yê" zêde dibin, bin hukumê "y" - da sewta "i" lap unda dibe û nişana derbê ji ser "i" derbazî, ser izafetê dibe. Ji bo nimûnê, dibêjin: tilya mezî, derzya te, kanyâ sar, meryê qeñc. Bona peyvandinê ev cûra raste, lê nivisara vi awahi ne raste, xelete. Ji berku ew binyata gotinayê bingehin dide guhartinê.

Gotinên usa heñe, li ku beri "y" sewta "i" ne tē bihistinê wek "i", ne ji unda dibe. Em van gotina hildin: wi, ki, Eli û yên mayîn. Gava ser wanada "y" zêde dibe, ew bi wê formê diminin. Awa, dibêjin: Kurê wiya mezî, ew kiyê balî te navê wi Eliyê.

Hilbet, em nikarin iznê bidne xwê zimanê litêratûriyêda-ciki dewsa "i" binvisin "i", ciki "i" lap ji nava gotina berdîn, lê ciki ji "i" gotinada binvisin Tiştên vi cûreyi zimên xirab dikin, bê qeyde dikin. Lema ji ti xeberên: si, mi, ti, ci, tili, derzi, kani, meri, çiya, tebiyet, ziyarêt û yên mayine vi awahida gerekê herfa "i" ji sedî sed binvisin. Awa: siya darê, miya me, tiyê wê, çiyê te, tilya mezî, derzya min, kaniya saar, meriyê qeñc.

Pîrs. Gelo nabe, ku em dewsa gotinên: "kitêb", "katîb", "emirnivisar", "seyasetî" van gotina bi kar binin: "pirtûk", "sêkrêtar", "ferman", "sîasî"?

Bersiv. Gotina "kitêb" pîr zimanên gelên cihanêda tē bikaraninê. Zimanê meda ewê gotinê idi mehkem çiyê xwê girîtye, lema ji, bi baweriyayî min, ne pêwîste, ku wê gotinê biguhêrinin. Lê ez texmin dikim, ku dewsa gotinên: "emirnivisar", "katîb", "seyasetî" pak dibe, ku van gotina bi kar binin: "ferman", "sêkrêtar", "politika".

Pîrs. Zimanê meda gele gotinên tirkî, erebî hene. Gelo nabe, ku em hinekka ji wana azabin?

Bersiv. Nava sedşalada zimanê me ji zimanên miletêên mayîn, xwêsa, ji tirkî û erebî, gele û gotinên çihê çihê deyn kirine. Payê wan gotinayê pirê zimêda hatine mehandinê. Ew usa tevi gotinên meye iranyê bûne; ku em bêy lêkolinê zanyari nikarin tē derxin; ku ew gotin me ji erebî û tirkî hildane, an ji wana ji me hildane. Ji bo nimûnê, ev gotin: amin, axir, derb, destûûr, eziz, eyan, emir, zên, zêlal, kap, kelb, kulfet, lazîm, mal, miraz, nefis, sedef, sehêt, axa, başçe, dêve, zurne, kôr, kilit, komek,

tewle, Eli, Ahmed, Hesen, Sultan, Emin û gelekên dinê. Hilbet, em nikarin gotinên usa ji zimên derxin û dewsa wana yên nuh çekin. Lê hinek gotinên usa hene, yên ku van demên dawî hatine hildanê. Ji bo nimûnê: seyaset, katîb, terya, tebiyet, elifba, edebiyet, tertîbkirin û yên dinê. Gotinên vi awahi, bi baweriyayî min dikarin bi gotinên dinêva bêne guhartinê. Lê wê lezketin ne pêwîste. Em gerekê bir nekin, ku hemû gotinên zimanên dinê, ku me hildane, ew dikarin gotinên zimanê me, bûne milkê m.

Pîrs. Çi çaxî em gerekê binvisin: "ewana hâtne mala me", lê çî çaxî "ewana hatine mala me"?

Bersiv. Wek hûn zanin, zimanê meda 6 wextê fêla hene. Anegori wan wexta her fêlek şeş forma tē guhastinê. Ew wextê fêla evên hanin:

- 1- Wextê niha,
- 2- Wextê wê bê,
- 3- Wextê buhûriyî hêsa,
- 4- Wextê buhûriyî dirêj,
- 5- Wextê zûda buhuri,
- 6- Wextê buhûriyî pêrfekt. Niha em hildin fêla "hatin" û her şeş wexta bidne guhastinê.

1- Forma wextê niha tē çêkirinê: ji binyata niha ye "ê", pêspirtika "i" û nişanên dêma, awa: ez tîem, tu tîyî, ew tî, em (hûn, ew) tîen;

2- Forma wextê wê bê tē çêkirinê: ji binyata niha ye "ê", pêspirtika "b" û nişanên dêma, awa: ezê bêm, tuyê bêyî, ewê bê, emê (hûnê, ewê) bêni;

3- Forma wextê buhûriyî hêsa tē çêkirinê: ji binyata berêye "hat" û nişanên dêma, awa: ez hatim, tu hati, ew hat, em (hûn, ew) hatin. Vîra nişana derbê dîkeve ser sewta (herfa) "a".

4- Forma wextê buhûriyî dirêj tē çêkirinê: ji binyata berêye "hat", pêspirtika "di" û nişanên dêma, awa: ez dihatim, tu dihati, ew dihat, em (hûn, ew) dihatin. Vîra ji nişana derbê dîkeve ser sewta (herfa) "a".

5- Forma wextê zûda buhuri tē çêkirinê: ji binyata pêrfektêye "hat", binyata berêye fêla bûn "bû" û nişanên dêma, awa: ez hatibûm, tu hatibûyî, ew hatibû, em (hûn, ew, ewana) hatibûn. Vêderê nişana derbê dîkeve ser sewta (herfa) "i".

6- Forma wextê buhûriyî pêrfekt tē çêkirinê: ji binyata pêrfektêye "hat" yanê "hati" û nişanên dêma, awa: ez hatime, tu hatiye, ew hatiye, em (hûn, ew yanê ewana) hatine. Vêderê ji nişana derbê dîkeve ser sewta (herfa) "i".

Wek ji şirovekirina jorin xuya dîke, forma "hâtne" çê bûye: ji binyata wextê buhûriyî hêsa "hat" û nişana dêmaya pirani "ne", lê forma "hâtne" çê bûye: ji binyata wextê buhûriyî pêrfekt "hati" û nişana dêmaya pirani "n. Ango, ev herdu forma ji rastin, lê ew bi carekêva ji hev tene cudakirinê, dewsa hev nikarin bêne karandinê, ew hevokên çihê çihêda tene xebitandinê. Lema ji em dikarin bêjin:

a) Wexta ewana hâtne mala me, me wanara hurmeteke mezin kir (eva hevoka bî saya forma "hatne", li ku nişana derbê dikeve ber "a", kîvş dike, ku gili derheqa wedê buhuridaye;

b) Ewana hatine malê û dixwazın ali me bîkin (eva hevoka bî saya forma "hatine", li ku nişana derbê dikeve ser "i", kîvş dike, ku gili derheqa wedê nihadaye, ku ewên hatine-hêla hê ne çûne, maldane.

Pirs. Bal me hetani niha ji pîrsa rastnîvisîra gotinên bî herfa "i" ne hatiye zelalkirinê. Gelo kiderê ew gerekê bê nîvisarê, lê kiderê neyê nîvisarê?

Bersiv. Qeyde- qanûna rastnîvisîra "i" rasti ji hetani niha bî zanyari ne hatiye şirovekirinê, lema ji wi alida gele şasi têne kirinê. mana wan şasiyayye sereke ewe, ku sewta "i" himberi sewtên denganiye dinê (a, ê, î, û, o, e) nava gotinada, rex sewtên sonante i, m, n, p', ç, p, w kurt (kêm) tê bihistinê, ji ber ku sewtên sonant hineki denganiye û rex wana "i" zelal nayê bihistinê. Ji bo nimûnê, van gotinên hanada: ziman, zından, diran, zınar, gili, şili, firne û yên dinê. Ser bîngeha vê yekê, him rex herfên i, m, n, p', p, w him ji gele cara rex herfên bêdenganiye dinê sewta "i" nanîvisin, gotina bê "i" dinîvisin. Awa: zman, zndan, dran, znar, gli, şli, frne, qse, mri, ttûn, qnyat, Mrad, Cndi, Cmo, Smo û yên dinê. Nîvisara vi awahi, hilbet, ne raste, şasiye, ji ber ku çawa van gotinada, usa ji yên mayine vi cûreyida sewta "i" heye, tê bihistinê, lema ji gerekê ew eseyî (ji sedî sed) gotinada bê nîvisarê. Pîr cara gotinada "i" nanîvisin, usa ji wi çaxi, çî, çaxi nişana derbê dikeve ser wi. Ji bo nimûnê, gotinên tiri, ekin, şekir, Xidir û yên dinê vi awahi dinîvisin: tri, ekn, şekr, Xidr. Nîvisara wa şasi-ke diha mezine, ew cîyê nişana derbê dide guhastinê û gotin nêta xwe unda dikin. De hildin anegori hev kin gotina kurdi "tîrî" û gotina ûrîsi "trî" (rûsi-sîsê ye), gelo ew mina hev têne gotinê û bihistinê, ku wana weke hev dinîvisin- "trî"? Hilbet, na. Ew herdu gotin bî carekêva çihê têne, gotinê û bihistinê, lema ji ew gerekê çihê bêne nîvisarê. Tu kes nabêje "trîkê bide min", dibên "trîkê bide min".

Xeletiya dinêye mezin aliyê rastnîvisîra "i"-da ewe, ku gele gotinada carna wi dinîvisin, lê carna nanîvisin, ji bo nimûnê, van gotinên hane jêrînda: yên ku min ji litêratûra me hildane: qse û qise, snif û sınıf, qnyat û qinyat, mqale û miqale, znar û zınar, zman û zıman, dran û diran, ktêb û kitêb, Cmo û Cımo, Bro û Biro, Cndi û Cındi, Mrad û Mirad û yên dinê. Zımanê litêratûrîyêre lazımin qeyde û qanûn, izna keseki tune çawa bixweze usa ji binîvisê.

Bona di hêla rastnîvisîra "i"-da xeleti neyêne berdanê, pêwîste evê qanûna hane hêsa bira xweda xweykin. Qanûn: bona ku em zanibin gelo kiderê "i" gerekê bê nîvisarê û kiderê neyê nîvisarê, lazıme gotina parevekin ser banga. Kijan bangêda sewta "i"

tê bihistinê, wêderê ji gerekê herfa "i" binîvisin. Awa: hin-giv, di-ran, ti-tûn, sı-mêl, kî-têb, qı-se, zı-man, zı-rar, gı-rar, ka-kıl, Cın-di, Mı-rad, Be-dir, sı-tar û yên dinê. Eger eva qanûna neyê teribandinê, tu cara şasi ji nayêne berdanê.

Niha em binîhêrin, çika çî diqewime, çaxê nişana derbê ji ser "i" derbazi çiki dinê dibe. Bêliye, ku weexta xeberdanê li konstruksia îzafetiyêda nişana derbê dikare ji ser sewta "i" derbazi ser nişana îzafetê be, wê demê sewta "i" nayê bihistinê, unda dibe. Ji bo nimûnê, em hildin gotinên: bızın, sekır, ağır, dendik, kevir, kakıl, Bedir, Nadir, Xidir. Van hemû gotinada nişana derbê, wek me daye kîvşê, dikeve ser bangê paşın, ser sewta (herfa) "i"-ye paşın. Wexta ser yan gotinada nişana îzafetê "ê" yanê "a" û "yê" zêde dikin, nişana derbê dikare cîyê xweda bîmine û dikare derbazi ser nişana îzafetê be, awa, em dîkarın bêjin: bızına kolxozê, sekîrê çır û sekîrê çır, ağırê gur û ağırê gur, dendîka sirin û dendîka sirin, kevirê mezin û kevirê mezin, Kakîlê Ahmed û Kakîlê Ahmed, Bedîrê lbo û Bedîrê lbo, Nadîrê Çaçan û Nadîrê Çaçan, Xidirê Balo û Xidirê Balo. Bona xeberdanê evan herdu forma ji rastın, lê bona nîvisarê-cûrê pêşın, li ku nişana derbê cîyê xweda dimine-raste, lê cûrê duda, li kiderê herfa "i" hatiye berdanê-ne raste. Ji ber ku eva cûra binyata gotina dide guhastinê û gotin rast nayêne paravekirinê ser banga. Ser bîngeha şirovekirina jorin lazıme evê qanûna hana bira xweda xweykin. Qanûn: çaxê nişana derbê ji ser sewta "i" derbazi ser nişana îzafetî dibe, gerekê wexta nîvisarê herfa "i" eseyi nava gotinada bihêlin (binîvisin).

Diqewime, ku gotinada nişana derbê nakeve ser sewta "i"-ye dawî, lê dikeve ser sewteke denganiye dinê. Ji bo nimûnê, gotinên: Mısır, şıkkıl, fıkkır, sıfır, qe-dir, debır, qeбір, hubır û hineke dinêda nişana derbê dikeve ser sewtê denganiyê banga pêşın. Dema nişana îzafetê yanê sūfiksê halê tewandî ser yan gotinada zêde dikin, wexta xeberdanê nişana derbê derbazi ser nişana îzafetê û sūfiksê nabe, ew cîyê xweda dimine, lê nenihêri wê yekê, sewta "i" wê dawiya wan gotina bin tesîra nişana îzafetê û sūfiksê halê tewandî ji nav gotina unda dibe, nayê bihistinê. Ser bîngeha vê yekê, wexta nîvisara, van gotina nava wanada herfa "i" nanîvisin, berdidin. Awa, dinîvisin: bajarê Mısırê, şıkkê zara, fıkkra wana, sıfırê zêr, qeđrê te, qeбra wi, hubra sor. Ewa cûra bona xeberdanê bî carekêva raste. Nîvisara vê formê ji şasi nine, ji ber ku wîra "i" nakeve bin nişana derbê û nayê bihistinê. Lê bona ku binyata gotina neyê guhastinê û qanûna rastnîvisîra "i" hemû dera awakibe, lazıme, ku em van gotinada ji "i" binîvisin, awa: şeherê Mısırê, şıkkê zara, fıkkra wana, sıfırê zêr, qeđirê te, qeбira wi, hulbira sor û yên dinê.

Têbîni: Pêşgotina vê gotarê Wezirê Eşo Nivisiye

JÏNEK DIN BIAFRÏNE JI MIRINA XWE

"Ji Aziz Nesin ra"

Ji zozanê me de hiva delal, bihûne
Porên zarokên me bi tirêja xwe
Bes e ev hilma zer, piçek ji hisin biçilwile
Xem û kovan li ser rûyê min karwanan dilivinin

Ew camêrê kin i gilover dengê bilûra xwe berda û çû
Nalina bilûrê di zinarên dilê me de deng veda
Tebat nema, erdhejinek din e di mêjûyê min de

Lo bilûrvano!
Lo lo dino malwêrano!
Mirina te ji xwe spart hiva zer û delal, li ci ye
Ka awazekî ji ji mirinê biafrine
Bira ji seri hetani ligan jin be, porê wê bi hiva zer şekiri
Gelê te ji birçî ye bi xwina destê xwe ve.

Ka naveki ji ji min ra hîlbijêre ji birina-xwe
Ez ê mistek ji ji xwina xwe dâweribinim ser kêlika te
Lê bira hiva zer îşev bê xwin dakeve ser zozanê me

Lo bilûrvano!
Lo lo dino malwêrano!
Ew nalin çî ye?
Ma awazên te birindar, birina te bê kew,
Hêviya te bêxwedi ye?

Lo ma tu wê hevpeyvina nivcomayi ji min ra diyar naki
Û wê pirtûka nenivisandi
Rima xwe kutaye birina min, dinalim
Gelê te ji birçî ye bi xwina destê xwe ve
Dilopek ji xwina xwe dadweribinim ser kêlika te
Dengê bilûra te di zinarê dilê min de deng veda
Jinek din biafrine ji mirina xwe
Tebat nema, erdhejinek din e di mêjûyê min de

Mazhar KARA

DIYARBAKIR' DA KONUŞULAN TÜRKÇE İLE İLGİLİ BİR DERLEME

Mustafa GAZİ

Diyarbakır' da konuşulan Türkçe ve yanısıra atasözü, deyim, kalıpsöz vb. ile ilgili yaptığım bu küçük araştırmayı, belki bu konuda bir örnek teşkil eder diye ilgili çevrelerin dikkatine sunuyorum. Beni bu araştırmayı yapmaya iten, konunun ilginç ve ilginç olduğu kadar da düşündürücü yönüydü. Araştırma incelendiğinde görülecektir ki, kullanılan dil Kürtçe'nin yoğun baskısı sonucunda farklı bir konuma girmiş; sözler ise ya Kürtçe' den Türkçe'ye çevrilip ilginç bir versiyona tabi tutulmuş, veya hem Kürtçe hem de Türkçe konuşan şehirli Kürtlerin bu konularına uygun olarak ürettikleri bir değerler manzumesi olarak iki arada bir derede" kalmıştır. Araştırmayı kısaltarak aşağıda sunuyorum.

NOT: Uygun düştüğü için Kürtçe alfabeği kullandım. Orjinaliteyi bozmamak için buna "Ö" harfini ilave ettim.

Allaha heq rewadır?: Böyle haksızlığı Allah ta kabul etmez.

Ardan véren war?: Neden böyle acele ediyorsun. Atma Recebi! Amma da atıyorsun ha! Böyle yalan olmaz!

Ayaxına eyi olmax: Çaktırmadan ortalıktan kaybolmak. "Toz olmak"

Baban zehmet Terzi Ehmet: İşin özü aynen öyle dediğin gibidir. "tam üstüne baştın."

Başı göti: Hepsi hepsi; topu topu.

Bayrama ne gyecaxsan: Bütün kozların bitti, ya şimdi ne yapacaksın, ne halt edeceksin.

Berdan berdan olmax: Uyulması gereken bir takım kuralların altüst edildiği, düzenin bozulduğu, kimin ne yaptığının belli olmadığını anlatır.

Bize yox içine pox: Bize faydası dokunmayan, bizim olmayan şey olmaz olsun.

Çoxlix poxlıxtır: Çokluk(İnsan çokluğu) fayda değil zarar getirir.

Dezgeye getirmax: Üçkağıda getirmek.

Dims ü bekmez farqétmez: Ha Kürtçe dims(Pek-

mez) ha Türkçe pekmez ikisi de birdir, ikisi de aynı kapağa çıkar.

Eşedini getirmax: Şahadet getirmek, Firıncıya söle ekmeğ çıxarmasın: Bu kadar şans normaldir, şansın bu kadarı herkeste olur.

Fıtıx étmax: Hasta etmek, fittirtmek.

Götinde qaç qıl oldıxını bilmax: Ne mal olduğunu bilmek.

Göti vit vit étmax(Göti pıt pıt atmax): Çok korkmak, ödü kopmak.

Gundız naxıra axşam axıra: İşsiz güçsüz kimseler için kullanılır.

Hadé daxlara: Bu fırsatı kaçırdın, başka fırsatı ya kalamaya bak.

Halla halla: Allah Allah! Ne garip şey, ne olacak şimdi?

İş qırıx dezge bozıx: İşlerin yolunda gitmediğini, işlerin kesat gittiğini anlatır.

Kéf senin köy Eli Axa'nın : Keyfin bilir, nasıl istersen.

Mala miné Erzincan:(Alay yollu) Vah vah! Yazık oldu!

Minetin dax başına: Senden gelecek olan iyilik olmaz olsun.

Mide degil cehdedir: Aşırı iştahlı kimseler için kullanılır.

Namûs olmiş baxdenûs: Ar, namus, haya denen şey kalmamış.

Nehne yapmax: Bildiği bir şeyi bilmez görünmek.

Ödi bês atmax: Çok korkmak, ödü kopmak,

Parmaxını her delige soxmax: Her işe burnunu sokmak.

Pırêze yapmax: Ağız yapmak, bilmez görünmek,

Pırpırım toxımı gibi çoxalmax: "Mantar gibi yerden bitmek."

Poxi meydana çıxmax: Bozuk, kötü, kirli yanı veya foyası meydana çıkmak.

Poxi poxına: Boş yere, yok yere, pişi pisine.

Qafasi Üli Cami tuwaleti gibi çalışmax: (Espri olarak) kafası pek çok çalışmak

Qeda bela Hesen Axa: Başa gelen çekilir.

Qıcx almmax: Birine veya birinin söz ve hareketlerine karşı sinir olmak.

Qıcxıtan patlamax: Birine veya birinin söz ve hareketlerine karşı aşırı sinir olmak.

Qıcx vërmax: Birini söz ve hareketleriyle sınırlendirmek, moralini bozmak.

Qulbesını şaşırmax: Şaşkına dönmek, neye uğradığını şaşırmaq.

Sende beluhe war: Çok şanslısın, müthiş şansın var.

Sende ewliya şansı war: Çok şanslısın, müthiş şansın var.

Tırığını çıxarmax: Pestilini çıkarmak.

Tırığı gétmiş virigi qalmış: Ahı gitmiş vahi kalmış.

Tox yémax: Önüne gelen imkanı, eline geçen fırsatı tepmek.

War mi éle bês quruşa belaş çıkıfte: Yağma yok, öyle yapamazsın, öyle şey olmaz.

Wax! Wax! Cébım çıxaydı: (Alay yollu) Vah vah! Yazık oldu!

Xerc bitti emele paydos: Evli evine köylü köyüne.
 Xış étmax: Haşat etmek, ezmek, şişlemek.
 Yaşamayan çocuxın poxından bellidi: Bu işin sonucunu (olumsuz yönde) şimdiden bellidir.
 Yuz verişen zitige qaxi: Yüz verdikçe daha da şımarıyor.
 ...

Alemyon: Alüminyum.
 Ando: Andavallı
 Angût: Ahmak
 Aparmax: Götürmek
 Arpacı: Yankesici.
 Arwad: Avrat
 Aşörtmen: Eşofman
 Awêl: Avanak
 Axırmay: Ağrımak
 Bahan: Bana
 Barsax: Bağırsak
 Bastiq: Pestil
 Bêle: Böyle
 Bilmax: Bilmek
 Bılo: (Çocuklar dilinde)Pipi
 Bozo: Sarışın erkek
 Ceneh: Ucu kalın sopa
 Cılêt: Jilet
 Cirdon: Siçan
 Cıxara/zıxara: Sigara
 Cıxcıxa: Jelatin
 Curn: Cereme
 Çakêt: Çeket
 Çanqal: Çengel
 Çem û çem: Tümden, hiç geri gelmemecesine
 Çepik: Alkış
 Çilik: Kadın cinsel organı
 Çinik: Azıcık, az, biraz
 Çırnax atmax: Tırmalamak
 Çıxari: Piknik
 Çut: Çift
 Çutqafa: Kafası çiftmiş gibi görünen
 Daraba: Kepenk
 Daşaxlı: Yürekli, cesur
 Dawar: Sığır, büyük baş hayvan
 Dêlilo: Bir folklor oyunu
 Deqe: Dakika
 Derman: (Argo) Esrar
 Devşorbe: Hakaret için kullanılan ve "çorba ağızlı" anlamına gelen bir sözcük
 Dewrısı: Ertesi
 Dexil: çekmece(genelde dükkanlarda paranın konulduğu çekmece)
 Dezge: Tezgah
 Dêmax: Demek, demek ki
 Dêmişen: Meğer
 Dingılafıstan: Tahterevallı
 Diyisen belki: Sanki, sanırsın ki
 Dunegin: Dün
 Eç étmax: (çocuklar dilinde) vürmek, dövmek
 Ee: (Çocuklar dilinde) kaka
 Eferim: Aferin, bravo
 Elelo: Hindi
 Eşéd: Şahadet

Eşki: Ekşi
 Ey: İğrenme ifade eden bir ünlem
 Eyi: iyi
 Eywan: Ayvan
 Ê: Birinin konuşmaya başlamasını veya konuşmaya devam etmesini sağlamak için söylenen sözcük
 Êle: Öyle
 Ê wala: Eyvallah
 Fanolye: Fanila
 Faul: Favori
 Ferman: Fermuar
 Fêsat: Fesatçı, arabozucu
 Filketen: Firkete
 Fotêr: Fötr şapka
 Gopo: Tombul yanaklı, şişman
 Götgöt: İbne(hakaret için kullanılır)
 Gotoş: İbne
 Gotoxlan: İbne (hakaret için kullanılır)
 Ha: "Buyur"; "ne var?"; "ne istiyorsun?" anlamına gelen bir sözcük.
 Hama: Ama, lakin
 Hanqi: Hangi
 Hawanta: Avantaj
 He: Eyet
 Heb: 1) Hap, 2) Tane
 Heneg: Şaka
 Heşeg étmax: Şaka yapmak
 Heqet: Hakikaten
 Hewş: Avlu
 Heyf: İntikam
 Hêne: Diyarbakır'ın Hani ilçesi
 Hêrs: Öfke, kızgınlık
 Hêrslenmax: Öfkelenmek
 Hohoo... : Uşanç belirtten bir ünlem
 Hokê: (Çocuklar dilinde) Turist
 İstâfîla: Eştâfurullah
 İspayî: Diyarbakır'daki ünlü Sipahi pazarı
 Keko: Kabadayı
 Keleşqof: Kaleşinkof
 Kene: (argo) Para
 Kerxana: Genelev
 Kêf: Keyif, neşe
 Kêş: Esrarkeş
 Kibebûmbar: Bumber yemeği
 Kuçe: Sokak
 Legleg: Leylek
 Lê: Kadınlara seslenmek için kullanılan bir sözcük
 Lökuz: Lüks lamba
 Ma: Bir soru sözcüğü
 Mehle: Mahalle
 Mehne: Bahane
 Mêhwên: Muavin
 Mıqawa: Mukavva
 Mıqladı: Mıknatıs
 Nerdiwan: Merdiven
 Noxıt: Nohut
 Operlo: Hoparlör
 Orispi: Orospu
 Oxar: Ugur
 Oxweş: Oh olsun, canıma değsin Öbirsî:

Öbürü, diğeri, öteki
 Ög: Ön
 Ögmax: Övmek
 Özi: Kendi, kendisi
 Özi özine: kendi kendine
 Pambox/Pamox: Pamuk
 Pantor: Pantolon
 Pardiso:Pardesü
 Paxır: Bakır
 Pêştimal: Peştemal
 Pêxember: Peygamber
 Pırpırım: Semizotu
 Pısık: Kedi
 Pısqilêt: Bisiklet
 Piçax: Bıçak
 Pısqobat: Psikopat
 Pox: Bok
 Pozıx: Bozuk
 Qabox: Kabuk
 Qara hubur: Bir çeşit iri karadut
 Qardaş: Erkek kardeş
 Qawax: Kavak
 Qawmax: Kovmak
 Qawxa: Kavga
 Qaxmax: Kalkmak
 Qayım: Dama oyununun bera- bere bitmesi
 Qebrax: Pezevenk
 Qerejdax: Karacadağ
 Qerez: İnat
 Qestel: Çeşme
 Qeşmer: Soyтары, maskara
 Qeysi: Kayısı
 Qıcx: Birine veya birinin dav- ranışlarına karşı sinir olma
 Qıdx: Gıdıklanma
 Qıdxlax: Gıdıklamak
 Qılopilo: Dalavere, oyun, düzen, hile.
 Qınık: Ufak, ufacık, küçücük
 Qırêder: Grayder
 Qırtik: Küçücük, azıcık, ufacık
 Qocux: Gocuk
 Qondıra: Kundura
 Qotık: Sigara izmaridi
 Qotıkçi: Izmarit için kişi, izma- ritçi
 Qoxi: Koku
 Qudumsuz: Uğursuz
 Qurbehe: Kurbağa
 Qûşxana: Tencere
 Sahan: Sana
 Sawox: Soğuk
 Selexana: Kesimevi
 Sepmax: Serpmek
 Sexte: Sahte
 Sıtıl: Bakraç
 Sorxi: Sorgu
 Söğmax: Sövmek
 Sölemax: Söylemek

Sulehi: Sürahi
 Şanpaz: Keskin nişancı
 Şanso: Şanslı erkek
 Şawqa: Şapka
 Şebşebok: "yarasa" anlamına gelen bu sözcük hakaret için kullanılır
 Şêx: Şeyh
 Şorık: Salya
 Takêş: Eşi olmayan, eşi yitik olan, tek eşi
 Tawox: Tavuk
 Tay: Denk
 Tekeleg: Tekerlek
 Teşqele: Şamata, curcuna, telaş
 Tıfû: Tuh!
 Tıllı: Zılgıt
 Tırşık:Türlü yemeği(vb. türden yemekler)
 Tısbeh: Tespih
 Toxanmax: Dokunmak, ilişmek
 Ula: Hey, behey, ulan
 Urmax: Vurmak
 Wa: "Sahi mi?", "doğru mu söylüyorsun?", "Ya öyle mi?" anlamındaki taaccüp sözcüğü.
 Waxt: Vakit
 Wê: Bir taaccüp sözcüğü
 Wiş kele: Kadınların kullandığı bir taaccüp sözcüğü
 Xar: Misket
 Xawli: Havlu
 Xax: El, yabancı
 Xazte: Gazete
 Xelfe: Kalfa
 Xerib: Garip
 Xeste: Hasta
 Xestexana: Hastane
 Xêr: Hayır, iyilik, sevap
 Xêvo: Enayi
 Xıraba: Yıkık, harabe yer
 Xırnig: Sümük
 Xırpo: Adi herif
 Xırız: Hırsız
 Xoşbêş: Sohbet
 Xurûb: Grup
 Xurxur: Horlama
 Xuşxuş: Hişirdama, hışırtı
 Xûgi: Haraç
 Yarrax: Penis
 Yaw: Yahu, hey, behey
 Yawûşax: "Ambiti" anlamına gelen bu sözcük hakaret için kullanılır
 Yaxa: 1)Yaka, 2) Yakı
 Yênmax: 1) Yenmek, mağlup etmek, 2) İnmek
 Yıxix: Yıkık

Yox: Hayır, yok
 Yox lo: "Yok bel", " sahi mi?" anlamındaki söz
 Yömye: Yevmiye
 Yû: Yuh
 Zaturye: Zaturree
 Zebelih: İriyari, güçlü kuvvetli kimse
 Zehif: Zayıf
 Zitige qaxmax: Çifte atmak
 Zitik: Çifte. At, eşek, katır gibi hayvanların çiftesi

DIÇIM

Sibekê
 Tu di xew de yi hêj
 Hêj gerdûna dilê te ji
 Rojek fırsêhêz dest pê kir
 halbû

Pêvajoyek nenas
 Û jıyanek sêwi

Sibekê
 Tu di xew de yi hêj
 Hêj evina te ya mişexti ji
 Diçim
 Bı ewre-çiyayên dilê xwe ve
 Diçim
 Rêwiti li min neyê ji
 Mekeribe
 Stranekê bixwine ji dû min
 Bila şahiyek şeyda hebe
 tê de
 Û piçek ji hêvi.

MUSTAFA GAZI

Qızılqule - Gundê Bavê Min

(1)

Celilê Celil

Ez ji Bazidê dîçûm Qersê.

Rê ji Bazidê ber bi Qersê piştî Çiyayê Agriyê diçe. Ji vi alî, piştê va. Agri piri bilind nayê xuyakirî. Lê ji aliyê me, ji aliyê Rewanê, çiya bi bejn û bala xweyê Bibli xuya dibe. Ez divê "piştî çiyê", çimki ji aliyê me ew der piştî çiyê tê hesabkirî. Ê, meriv ji heq-hesavê xwe, navkirina her tiştî gori çiyê xwe, çap û mêzandina xwe nav lê dike, hiltine ser zar. Hilbet, aliyê me ji ji bona Kurdê vi alî piştî çiyê tê hesabê.

Bi gîlikî; erdê vi berî bilindî ye, herpal e. Rê berpala çiyê va wek benê piştê lê alya ye.

Meha Gulanê sala 1992'a bû. Zozanvan derketibûn zozanê xwe. Li ser riya me hemû zomê Kurda bûn. Gund ji li van dorana da hebûn. Belekiya berfê zûda kîşya bû jor, lê zomê Kurda jê qetya bûn, mabûne jêrê.

- Çima koçê welatê we tevi belekiyê hilnakîşe serê çiyê? -Min ji hevalê xwe pirsî.

Wi ji li zozanvanê, ku em lê derbazdibûn dimihêri. Ser pîrsa min beşera xwe tol kir, axinekê rahîştê û bi kulhaleki bersiva min da:

- Îsal li hemû derên Kurdistanê çiyayê me ber zozanvana girtî ne. Hukumet nahêle Kurd herine warê xwe. Ditrse ewana alîkariya gêrila bikin, nan-xwarin bidine wan, ji sermê sitar kin. Ji ber wê ji ser riya çiyê li hemû dera ser rê û pêga qereqolê eskera danine. Koyquruciyê Kurda ji "maşalla" alî wan dîkin.

Xeberdana me hê ser hev da nehatibû, keriyê pêz riya me birî. Şivan pez derxistibûn ser riya zivîte û ji aliyê çiyê jor va ber bi me dihatî.

- Dinêri? -Tê bêji bona ku gotina xwe mak ke, hevalê min xebardana xwe dom kir. - Ewqasî ji rast. Vaye ew keriyê pêz naka li van derê çî dike? Kerî gere idi serê çiyê hîya. Şivan mecbûr zivîrandine, vedigerin gundê xwe. Li van jêrana ji warê vala idi nemane, weki ji xwe ra bigrin, hemû xelqê mina wi girtine. Çêre ji pîr nîne.

Em ji kori derbaz bûn. Riya me kete rastekê. Herdu

aliyê rê da ji bergeha çiridê hebûn. Gundek-dudu li ser wê rastê, dûri ji rê xanê dîkirin. Li rexê rê xelq top bibû. qalmeqalm bû. Ji aliyê gund çend xort û kalemêreki şivdar di destê wana da dibezyan ber bi çiyê qalmeqalm lê. Li vir hinca du xorta ji hev dûr dixistin. Destê gîşka da şivdar hebûn. Xuya bû şer idi sar bibû. Mêrê mezin ketibûn ortê...

Kêfa min hat ez binhêrim, ka şerê bi şivdara çawa dibe? Ji kalemêrê welatê xwe min gele çara ser şerê şeqedarê bihistibû, lê tu cara neditibû. Bextê min îjar ji neani. Şer betal bibû. Ji dûr va, ji gundeki terfekî dimê ber bi koma xorta kulfetekê bi emir dibezya. Wê bi dengêki bilind, bi hewar û hewirze hinca dida xebera. Dengê wê dinya girtibû. Riya wê birin, nehiştin bigihîje xorta. Ew pîrejîm sekinî, lê devê wê nesekîni. Hema dida xebera. Nîfir û çêr bûn, ku ji devê wê dîbarin. Çawa cimet divêje: "Miriyê hevt sala ji gorê derdixistin." Xuya bû zaruyê gundiya li hev xistibûn, îjar dilê pîrê bona nefera mala xwe dişewitî. De ceger e, kula dilê xwe dirijand.

Em dirêj nesekînim. Wana ji dit, avtokî xerib li ser rê sekinîye û çend "efendî" jê derketîne û li wan sêr dîkin. xireta wana ne bi bîvîm mesqerê xelqê, rabûn belabûn.

Gava em ji piştî Çiyayê Agriyê derketim ser milê wi, rê pêberjêr bû. Hefta hûngê riya me hevraz bû. Ji vir ber me didemeke xweş vebû. Ser bergeha fire Dêsta Araratê bi gorma xwe, bi bax û baxçê xwe pêşya me pervede dabû.

Ji vi deşti ra em, Kurdê Ermenistanê divêjm Dêsta Araratê, lê Kurdê vir divên Dêsta Rewanê.

Avto gihîştê Idrê. Em li vir nesekînim, jê derbaz bûn. Min gelek dixwast Idrê bidita, lê bîvîyama mêvan. Min gelek li ser vi bajari xwendibû, bihistibû. Idrê jiyan xwe ya berê didomand. Ji min ra gotin, çê da Azerî û Kurd dijîn. Berê hukmê Azeriya zêde bû, dewlet piştî wana digirt. Lê vê paşwextiyê, pey rabûna gerîla, idi Azerî wek herê xwe zêde nadine pêş.

Ji Idrê weki ber bi Çiyayê Elegezê dimihêri, ber

piyê wi da sê qubê "Atomê" têne xuyakirî. Ênêrgiya temamiya Ermenistanê bî girani van hersê sekna Atomê didan. Li van salê axiriyê xebata Atomê dane sekandinê. Piştî erdheja mezîn, dewlet û gelê Ermeni tirsyan ew biteqê, ya terk lêkeve, de ijar wê zirara mezîn bîgihîştan temamiya mîlet û erd-welatên derdorê. Ez gele cara çûme Atomê. Atom em ji bajarê ku li dora van hersê quba ava bûye, jê ra dibêjin. Di vi bajari da iro gele mala Kurda ji dîminin.

Ji Îdirê min raçev kir. bî texmin, orta Îdirê û Atomê ancax 20 kilomêtir edr hebûya. Ji xwe ra fikirim, gelo gava ez ji Atomê li Îdirê mêze bikim, Îdir ji wê ha xweşik bî min va xuya be?

Riya sehetekê pêşya me mabû, ku em bîgihîjine Digorê. Avto bî bayê diçû. Ser destê rastê, kilomêtreki

dûri rê binayike mezîn û modern li nava vê bestê da dihatê xanêkirî.

Konstrûksya

wê min a lêrmeke mezîn bû, teyê bigota ciyê fabrikayê ye. Hesinê banê xêni ber tavê dibiriqîn. Dilê xwe da min got: "Şikîr ji xwedê ra, min fabrikek li ser erdê Kur-

da dit. Gelo ew kijan meriyê xêrxwaz, ya Kurdê jêhati çêkiriye?"

- Ew fabrika çi ye? -Bê şik weki ew ne fabrika ye, min ji hevalê xwe pirsî.

- Fabrika? -Hevalê min serwest nebû. - Fabrika çi? Min xanmanê mezîn nişani wi kir. Vebeşiri. Kene-ki ironî hate ser dêmê wi:

- Çima na? Fabrika ye! Ew girtixane ye. Girtixana nû ye, dewletê çêkiriye ji bo me Kurda! Hê venekiriye. Kes nîzane ki ye ew Kurdê nav û deng, weki wê bive girtiyê vê kela modernê pêşin.

Kêfa me gişka bî carekê va şkest. Tebyeta rengin ber çavê me xemirî, şewq û xemla xwe dani. Rasti ji, bedewiya tebyetê çi ra ne, gava hemû der li Turkiyayê bona me Kurda bî stiri ne...?

Em nêziki Digorê bûn. Navê hevaleki ji Digorê bal min hebû. Ez gere bibûma mêvanê wi. Em li Stambolê, li roja vekirina Înstîtûta Kurda hev ra bibûne nas. Wi gere min bivira gundê bavê min, çend roja ji li min xwayitiyê bikira.

Îşaret nişan dîda, weki riya Digorê ser destê çepê ji riya Qersê diçete. Me xwe li riya Digorê girt.

Digor dûr nibû. Ew ji riya Qersê ji dihatê xanê

kirî. Bajari nava dar û bera da nixamti bû. Ciyê wi nîmzayi bû, orta du bilindciya da bû. Ciwarê wi geleki xweş bû. Malê Digoriya ser berpala herdu bilindaya û ser rasta orta wana bûn. Digor bajareki ne mezîn e, navenda qezayê ye. Bî heyr-hijmekar ji bedewiya ciwarê Digorê min li dora xwe dînhêri. Nişkêva her tîştî ber çavê min reş bû. Beri ku bikevin Digorê, hema tê bêji ber dergê wi, ser erdê heri baş dewlet kiribû ciyê eskeryê. Xanûmanê xweşik ji eskera ra çêkiribûn, dest û mîrgê gund, erdê ciridê kiribûn ciyê êytima eskeryê. Ser çend rêza, herdu aliyê rê rex hev tank û pansirê eskeryê hêwiri bûn. Hawirdorê wi menzili gişkî bî têlhesinê derzi alandi bû. Teyê bigota ser dergê Digorê kilit mîstê hesinî danibûn.

Bî kulhaleki em jê derbaz bûn, daketine nava bajêr.

Me kesi nas nedikir. Em ber dikaneki sekînin û me têlêfon ji nasê xwe ra vekir. Nasê min ne li mal bû. Bermalya wi bersiva me da, got ku malxwê ji Stambolê hê venegeryaye. Em mane şerpeze û pêşmûrde. Çi bikim? Kuda

herin? Nasê me li Digorê idi tunebûn.

Li Digorê bineli gişk ji ber dilê min şirin bûn. Bavê min ewqas ji min ra ser Digorê gotibû, weki bineli ji dûr va min va şirin bûn. Lê çi biki, me kesi nas nedikir. Em xerib bûn. Xeribiya me ji dihatê kîvîşê. Yê ku diçûn dihatin li me dînhêrin.

Dikanek li ser çeta rê da hebû. Xorteki bejm bilind ber dikanê sekînbû û li me dînhêri. Me xwe li wi xortî girt û em nêziki wi bûn. Me jê pirsî, gelo çawa dikarin herine gundê Qizilqulê?

Hema çawa me navê gund hilda, beşera xort xweş bû, got:

- Ez ji wi gundi me. Hatma we şikîr xêr e?

- Şikîr xêr e. -Me kibûna xwe û mena hatma xwe jê ra got. Wi geleki şa bû, got:

- Ezê bi we ra bihatma gund, lê kes ber dikanê bîmine tune. Xem nekim, ezê rêbereki bi we ra daynim we bîvê Qizilqulê.

Kursî danin, em li dikanê rûniştin. Ji wê navberê du-sê deqe derbaz nebîbû, çend xortê dinê ji civiyane dora me. Ewana xîzmê xwayê dikanê bûn. Çay ji dereng neket. Rohilatê da dikan çet bêy çay dibin? Çayçêkir mîna karya ji hev zêde dibin. Li ku dikan ve-

dibim, li wê derê ji çayxane vedibim û xizmetçiyê ber çayxanê çaya xwe dikan bi dikan digerinim.

Zâtirê rêberê me ji hat. Me xatirê xwe ji xwayê dikanê û xortên dilovan xwast û em bi rê ketin.

Careke dinê em derketin ser rîya Qersê. Li vê carê, nêzîki kilômêtreki em paşda, ber bi Îdirê hatin û ser milê çepê ji rê dageryan. Me rîya Qizilqulê da ber xwe.

Ew rîya gundê bavê min bû, gundê li ki derê bavê min ji dayka xwe hatibû li dinya ronik, gundê kalkê min bû. Bona min ew gundê bavê min bû, li ku wi zarotîya xwe derbaz kiribû. Lê bona wi ji ew gundê bavê wi Celil bû, hêwra kesera mezin. Bavê min, bavê xwe Celil bi gundê Qizilqulê va li bir dani.

Sebeba wê hebû. Li salên Şerê Cihanê yê Pêşin da (cimet jê ra divê salên seferbêlûkê), gava Qizilquliya gund-gundîti revyan, bavê min hingê bavê xwe û hemû neferên mala mezin unda kir û tenê ma. Gava Qizilqule iro heye, zêndî ye, dêmek hesêvanki neferê mala wi ji jê ra zêndî ne. Belê zêndî ne bi xiyali, li biranina wi da.

Qizilqule li pêşya me bû. Li pişt wi, ji dûrayê Çiyayê Elegezê dihate xuyakirinê. Orta wana da xeta sinorê herdu dewleta derbaz dibû. Ji her vê xetê bavê min eva idi bû 70 sal ji wi berî, hergav lê li her vê xetê disekine, aliyê gundê xwe dimihêre û nîkare derbaz be, here bigihîje gundê bavê xwe. Wi salix-sulixê gundê xwe bi rîya Awropayê distand, Qizilqule bi mezil nêzîk bû, lê belê, dûr bû bona gihîştinê.

Ax, ew sinor, çiqas yaziyê merya nivei hiştine. Çiqas bext û miraza ji hev qelandine. Çiqas bav û kur, dê û qiz ji hev xerib kirine. Çiqas, çiqas... Ne ew sinor in, weki welatê me perçe-perçe, bir-biri kirine, me kirine Kurdê Îranê, Kurdê Iraqê, Kurdê Turkiyayê, Kurdê Suriyayê. Tê bêji em Kurd milkê bavê wan in, milkê xelqê ne. Lê ka ku ma Kurdistan?

Qizilqule nêzîki sê kilômêtra ji rîya ziftê, ji rîya Qersê dûr bû. Rîya gund ne xirab bû.

Roj roja baharê bû, baran tune bû. Dora rê temam çayir bûn, mêrg û zevi bûn, Erdê hê aliyê me da ji heye. Gava ji Rewanê ber bi nehîya Telinê diçî, li berpala Çiyayê Elegezê erdê-gundê Kurmanciyê temami wa xweş in, erdê çiyayî ne. Lê ev erd û xali, xalya Qizilqulê, li her çavê min başçe dihate xanêkirinê. Axir, gelekî xweşik bû.

Ez naka, gava hime dem idi ji wê rêwitiya min derbaz bûye û biraninên xwe didimê kaxazê, ez teze serwest dibim, çima ew der ewqas ber dilê min şirin bû. Ne axir bavê min tim û hergav pesnê gundê xwe daye, pesnê çol-haniyê xwe daye, gotye, ci-warê wek gundê wan xweşik û rind li darê dinê da tune. Min ji gotinê bavê xwe bawer kiribû. Min zanibû, bavê min timê rast divêje. Ijar gotma bavê min rast bû. Ma ji ciyê ku meriv zarotîya xwe lê derbaz kiriye, ji wi ciyê baştir ci li dinê da heye?

Qizilqule him gundê bavê min e, him ji gundê diya min e, gundê herdu kalikê min e. Gundê wana dinê da

yek e. Qizilqule ye, ew ji wê çawa rind nibûya?

Ez divêmin rind e. Ki bawer nake, kerem kim herin bi xwe, bi çavê xwe bivinin. Herin erd-xaliyê Qizilqulê, cew-kaniyê wi va bivine nas, ser van ciya bi çavê bavê min lê mêze bikin, bi dilê bavê min qebûl bikin, ka tjar werin û bi bextê xwe glikim, ez rast nin im? Gundê usa qet li dinê da ciki mayin heye?

Bavê min zaro bûye, 8-9 salî, gava bineliya Qersê, Kurdên Êzidi bi giştî ji ber eskerê Kazim Karabekir Paşa revî ne, xwe ji qetlê-xilaz kirine.

Gund, rev, xelayî, êtimi, her tîşt li bira bavê min da zela û sade mane. Emrê wi idi 85 sal e, tu jê ser kevir-kuşkê gundê wi bîrsî, yeko-yeko wê ji te ra bêje. Tu jê tîştê duh na pêr bîrsî, tîşteki li bira wi nayê. Tine bira xwe bêdera gund, zinarê hafa gund, çawa zaro ber sîrt wi da rûdimiştin, herdu aşê gund, yên ku biava xort digeryan, çemê ku li bînya gund va dikîşya... Çiqas car wi tevi zaroyê gund ji germa havinê çûne xwe li avê xistinê û hênîk bûne, masî girtine? Lê newal û kendalê dora gund, meydana çiridê?... Hemû, hemû di birê da nin. Bavê min ser gundê xwe ewqas ji me ra gili kiribû, weki em zaroyê wi didema gund, çayir-çimanê wi, der û dora wi me bi xiyali nas dikir, şikilê gund me dida ber çavê xwe.

Ez ber bi wi gundi diçûm, ber bi Qizilqulê, gundê ku bê ditin min ji zûva nas dikir. Û naka min gele dixwest, weki ew şikilê xiyali iro rast derketa, tu tîşt ji rastiyê kêmanîbya, wek gotma bavê min derketa.

Avtoya me bayê xwe kêmanî kiribû, Korîê ser rê gelek bûn. Em çiqas nêzîki gund dibûn, ewqas heybeta gund dilê min da zêde dibû, moçê dilê min ser hev ra radibûn, dilê min bi xurtî dikuta.

Bes e

HELBEST

*Care nîne ji me ra wa birakuji
Çigera min jan dide, dilê min diqije
Dijmîni hati tev bi me şa dibe
Bes e bawo bes e va birakuji*

*Bes e werin em bibin yekti
Şa mekin wan teresên pînti
Ala xwe bilindkin em bi serbesti
Bes e dayê bes e va birakuji*

*Werin seri hildin em bi birati
Mîl bi milandin ber bi Azadi
Rizgarkin emi welat ji bindesti
Bes e xwişkê bes e va birakuji*

*Werin em bişkênin nîrê koletî
Şer bikin em ji bo vî welatî
Daxwaziya me her tim serbestî
Bes e êdî bes e va birakuji*

Haki İlgün

Edip Polat:

“Ulusal yön turnusol kağıdı olmaya devam ediyor”

- Alışlanın ötesinde bir röportaj olsun istiyorum. O yönüyle de, Edip POLAT'ın bu güne kadarki çalışmalarını, görmeden soruyorum. Edip POLAT kimdir?

- "Hatasıyla - sevabıyla" bir birey olarak, cevaplamak gerekirse, Türk YÖK üniversitesi'nin eğitim süreciyle (kendi rızamla seçmediğim) bir biyolog'um diyeceğim ama "gazaba" uğrayıp 8 yıldır mesleğimden uzaklaştırıldığım için onu da diyemiyorum. Doğrusu 1988 yılında yayınladığı Diyarbakır Gerçeği ile doğan bir kişiliktir Edip POLAT. Yani 7 yıllık yazma serüveni. Dolayısıyla 7 yaşında bir edebiyat çocuğudur Edip POLAT

Denilebilir ki geri kalmış ülkelerin yazarlarının çok çok azı üniversitelerin edebiyat bölümlerinden mezun. Çoğu başka mesleklerden ve çok acıyla geçen hayat üniversitesi onlara bu mesleği seçtiriyor. Benim durumumda farklı değil. Tek başına acılar kişiyi yazar yapmıyor elbet, yoksa tüm dilenciler veya maden işçileri şair veya yazar olurlardı. Devrimci- ulusal bir kişiliğin üzerine temellenen sanatsal ve kültürel birikim havuzu taşıdığı zaman kenarındaki çiçekleri yetiştirebiliyor, sulayabiliyor. Aslında bir devrimcinin anıları olarak başladığım yazı mesleğini çok sonra edebiyata dönüştürebildim. Yani sanat- edebiyat alanında henüz çok yeniyim, şiirlerim daha yeni yayınlanıyor, Kürtçe'ye çevirdiğim roman şu sıralar piyasaya çıkacak. Ben bir Kürt sosyalistiyim ve yazdığım, yayınladığım kitaplarımda bunu belirttim. Bunlara araştırmacı incelemeci yönümü eklemek gerekir.

- Bu kimliğin yazın alanındaki çalışmalarında etkileri hangi boyutlardadır?

- Araştırma inceleme merakı yazın alanında

ürününü verdi. Biyolog olmam dolayısıyla Kürt bitki ve hayvan türlerini inceleyerek "BİLİM DİNİNDE KÜRTLER VE KÜRDİSTAN" kitabını yayınlattık. Sosyalist fikirlerimi, ayrı ayrı makaleler halinde "DEVLETSİZ ÜLKEDEN İZDÜŞÜMLER" kitabımda dile getirmeye çalıştım. Diğer kitaplarım (Afganistan ile ilgili olanı saymazsak) cezaevi anılarıdır.

Kürt kimliğim bana yazın alanındaki Kürtçe'yi öğretti. Uzun süredir Kurmanci ile ilgileniyordum zaten. Bu çabalar şimdilik bir roman çevirisiyle somutlaştı. Bu alandaki çabalarım devam edecek.

Kimliğimin yazın çalışmalarına etkileri bunlar.

- Son çalışmalarınızdan söz eder misiniz?

- Bir yılı aşkındır bir roman üzerinde yoğunlaşıyorum. Ne zamana kadar sürer bilemem. Zamanının büyük çoğunluğunu bu alacak. Bir gazete-ye makale yazma hazırlığım var. Zaten kamuoyunun uzun süredir beklediği "Kundê Kor" isimli çeviri romanımın dizgisi bitti, bu gün-yarın çıkışını bekliyoruz. Çevirdiğim İranlı yazar Sadık Hidayet'in "Kör Baykuş" adlı romanının Kürtçe'sini, Kora Yayınları'nın gelecek ay piyasaya süreceğini umut ediyoruz. Belge Yayınlarına verdiğim dosyalarım var ama ne zaman yayınlanacaklarını bilemiyorum. Bunlar cezaevinde hazırladığım dosyalardır.

- Söyleştüğüm Diyarbakırlı tüm kültür ve sanat adamlarına yönelttiğim soruyu sana da soracağım, alışkanlık oldu galiba.

Diyarbakırlı bir yazar olarak Diyarbakır'daki mevcut kültür ve sanat ortamını nasıl değerlendiriyorsunuz? Buna ilişkin umutları-

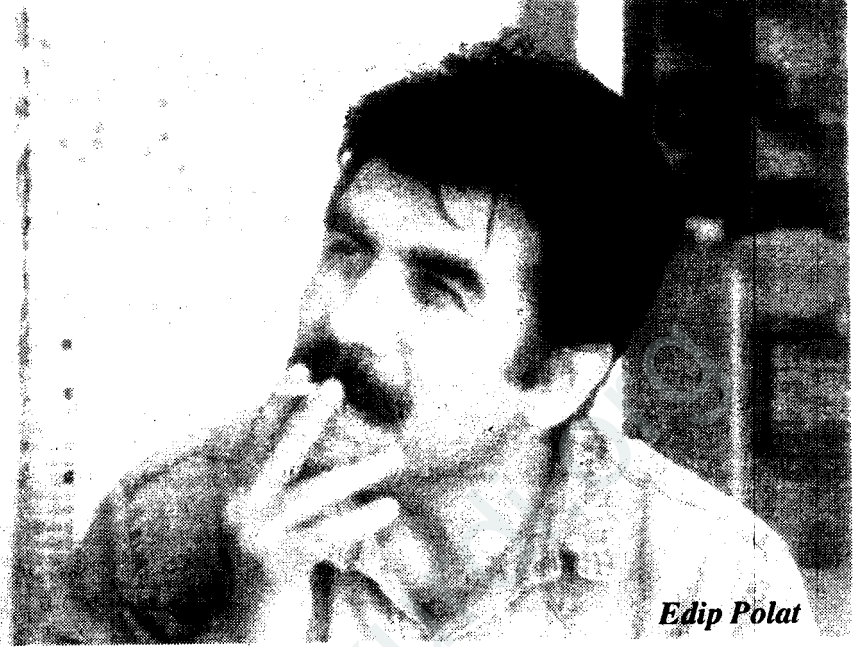
nız ve kaygılarınızdan söz eder misin?

- Ben yeni geldim. Yaklaşık 3 yıldır buradan uzağım. Fakat olup bitenden değil elbet. Ülke genelinde 1993'ten sonra kitaba, sanata, kültüre karşı bir soğuma, bu alandaki baskılara ters orantılı olarak gerçekleşmiştir. Düşünce üzerindeki zulüm sanata, kitaba direkt yansıyor başka faktörlerin yanında. Yani son iki yıldır çok az kişi kitap okuyor, kitaplar çok az satıyor.

Bu durumun Diyarbakır'daki ortamı da etkilememesi mümkün değil. Acaba dediğiniz gibi "sanat ve kültür ortamı" kalmış mıdır ki ben onu değerlendirebileyim. Değer mi bıraktılar değerlendirilecek? Bir çok kişi cezaevinde, geri kalanlar yurt dışında. Bundan, dışarıda kalanları küçümsediğim sonucu çıkarılmasın. Onlar da birşeyler yapıyor ama, yasalar ellerini-kollarını bağlamış durumda.

Diyarbakır'daki yazarlardan, kültür çevresinden umudum şu; çıkardıkları dergilere, yayınlara sahip çıkacaklar, tiyatrocular çalışmalarını daha değerli eserler vererek sürdürecekler, yeni şairler, yazarlar, tiyatrocular yetişecek... Ama şimdi değil, çünkü ortam kötü. Gelişmeler demokratik bir ortamın yerleşmesine bağlı. Çünkü ulusal yön turnusol kağıdı olmaya devam ediyor. Bu, kültürel çalışmaların içtenliğini ve şahsiyetini belirliyor.

Umudum bu ortamın sanatsal-kültürel mücadeleye aşılmadır. Yine umudumuz; günü geldiğinde buralı sanatçı ve yazarların kendi öz örgütlenmelerine kavuşmalarıdır. Yani kendi yazar birliklerini kurmaları ve çıkardıkları kültür dergilerini güçlendirip onları sahiplenmeleridir. Herşey yazar mesleğindeki insanlarımızın kendi mesleki örgütlenmelerini kurmalarıyla ilerleyecektir.

Edip Polat

Diyarbakır'da mevcut birikimle önce bir sanat ve kültür ortamını oluşturmak lazım. Halihazırda yazar-çizerler kaçıyorlar. Cezbedici koşullar gerekir önce. Nedir bunlar? Can güvenliği, kültür kurumları, okuyucu kitlesi, kültür sanat etkinlikleri...

Marjinalleşmeyi önleyecek olan ise, birey sorumluluğu ve örgütlenmektir.

Diyarbakır halkı, kendi içinde bir çok yazar ve şair yetiştirmiştir. Günümüzde de en fazla şair-yazarı olan illerden biri. Buradaki kültür-sanat ortamının sorunları genelde var olanlardan çok farklı değil. Türkiye genelinde ve bölgemizde yazın alanının eksiklikleri, sorunları sürdükçe burada da benzeri problemler görülecektir. Ancak burada ek olarak, ana-dille yazı yazma, eser yayınlama sorunu var. Bu alanda henüz özgürlük sağlanamadığından sancılar sürecektir. Bu açıdan serhat'lı bir yazarın problemleri ile ilimizde yaşayan bir yazarın problemi aynı.

Yazarlarımız kendi dillerinde yazmıyorlar. Şairlerimiz Türkçe yoğunlaşıyorlar zorunlu olarak. Ve o dilin şairi oluyorlar. Kürtçe yazmadığımız gibi okumuyoruz da. Kürtçe yazar-çizer ve yeterli sayıda Kürtçe okur hazırlamadıktan, böyle bir kuşak yetiştirmedikten sonra, beklediğimiz alanda gelişmeler olmaz, hep başkasının değil.

menine su taşınmış olur.

-Bir kaç şiirini de görmüştüm senin. Şiir ile aran nasıl?

-Şiir okuruyum, yazanı değil. Yayınlamak istemediğim müsvettelerim var. Şair değilim ve olmaya da niyetim yok. Yayınlanan şiirim var elbet ama kitaplaştıracığım şiirlerim yok. Şairlik çok farklı bir boyut ve yoğunlaşma gerektirir. Güzel şiirler beni de çok etkiliyor ve ezberlemeden duramıyorum doğrusu.

-Sana son ve klasik bir soru: Govend okurlarına iletmek istediğin bir mesajın var mı ?

-Govend dergisine sahip çıkın derim. Diyarbakır' da yayınlanan bu alandaki tek derginin değerini bilmezsek, gelecekte de hiç bir gelişme sağlayamayız. Dergiyi çıkaranlar da kararlı olmalı, okuyucular da katkı sunmalı. Buralı bir çok şair-yazar var, onlar da gerek yazı ve şiirleriyle, gerekse her türlü maddi-manevi katkılarıyla bu yayını yaşatmalıdırlar ve daha da güçlendirmelidirler.

Govend'le govendteyiz.

HELBEST

Helbest

Zımanê hêrsê

"Ola bêjeyan"

Go safî bike, helbestvanê melbendî

Safî bike janên zîngarî jî rîsteyên xwe

Bêdengî dîqelîşand şevê

Dîlê mîn

Bî rengî bengî

Dîherî nav helbestan

Negerîyam lî helbestê

Wê mîn dî

Hêrsa mîn

Û hêrsa zımanê mîn

Yılmaz ODABAŞI
Werger: Mustafa GAZI

KUTUP YILDIZI

Dar gelir büyüyen çocuğa gülmek
özgürlük için ölmek
bir güzel yaşamaktır
Biz hep güzel yaşadık
bakır telde akım gibi taşıdık onurumuzu
düşmedi üstümüze gölgesi utancın

Ezmedik karıncayı, güvercine değmedik,
direndik saldırganı, zulme boyun eğmedik.
Revanduz'da paşa muhammed
hakari'de yezdan şer'le
seher yeli gibi söyledik türkümüzü
salıverip suları
döndürdük çarkımızı
ve bir elinde gül
bir elinde terazi
gönlünde mavi
iran'da kerim-harî zend
mazluma dost/zulme bend
kurup kardeş sofrasını onunla
bayındır kaldık barkımızla

Töremizi terden süzdük
yazdırdık adımızı yazıtlara
özümüzü dara çektik pir önünde
dosta yettik zor gününde
kılıç çaldık yezitlere

Uğru var / uğursuz var
çevreye çember çizdik
yürümedik yolda kemle
ekmek ve gül aşkına
suyu taşırın damla
yangını çıkartan çingî bizdik

Terşiyle çevrilen
sapla savrulan
dane ile toprağa düşendik
suyu ayna eyleyip derin düşündük
ve yarattık zerdüş'tü
pitagor onun sayesinde erişti
evrenin gizine
özüne gerçeğin

Derin acılardan geldik
ateşli bir buhar gibi soluduk öfkemizi
berekelli yağmur gibi yağdık sonra yere
yeşerip yettik yeniden/bin verdik bire
genişlettik ufukumuzu
ve gördük parlak ışığını kutup yıldızının
geceleyin ateş yanan dağlarda yürüdüğü
yürüdüğü

Cemşit MAR

Delal'e Mektuplar - 17

YÜZÜNÜ YÜZÜMÜN ÇİZGİLERİNE GÖMEREK...

MEHMET MURAT

...
Ne kadar düşünsem aynı
Ne zaman üşürsem yağmur yağar
Yolum değilse bile sevgilim
Benim sonum belli
Sevginin ince tülüyle sarmadıkça ben seni (sen beni)
Yine kana düşerim hiç yoktan
Yine davalar açılır aleyhimde...

Soysal EKİNCİ

Sevgili Delal,

Kitaplara, yazılara, mektuplara ve şiirlere sığmayan bunca şey telefonlara nasıl sığar? Bence sığmamalı da. Yaşamı kirlüten ve mekanikleştiren onca kuşatmanın arasında sigaranı yakıp bir geceyarısı bir arkadaşına, bir dostu, sevgiliye yazacağı şeyleri kalmalı insanın. Anlatabileceği, paylaşabileceği şeyleri... Hem otuzundan sonra sigaraya başlanır mı deme. Başlanır.

Yıllarca yaşanılan bir kentin, bir kasabanın, bir köyün rüzgarını taşırsanız koynunuzda bırakıp nasıl gidebilirsiniz ki orayı? Seslerini, soluklarını, düşlerini, gülüşlerini alıp gidiyorlar işte... Gidiliyor. Yana yakıla gözleri arkada gidiliyor. Gözyaşları mı?... İçe mi, dışa mı akıtıldığı önemli olmuyor artık. Gidiliyor işte. Gidilmeli mi, gidilmemeli mi, orasını tartışmıyorum. Sonuçta yaşanılanı söylüyorum. Sonuçta yüreğimin mozaik taşları göçüyor yurdundan. Sesimde çatallaşan bir kırık öykü kalıyor geride...

Bu mektubu böyle düşünmemiştim. Böyle başlamayı hiç. Nicedir burkularak yaşadığım bir hüznü dönüp do-

laşıp yeniden yaşarsa insan ne yapar bilmem ki?...

Gönderdiklerime ilişkin bir kaç not düşürmeyi düşünüyordum yalnızca. Açıklayıcı olması açısından. Neden paylaşılması gerektiğini ve neden açıklamayı gerektirdiğini yazmak zor. Kolay belki de. Ama benim için değil. Yazarken müthiş zorlandım. Yüreğim incindi Delâl.

Beni hiç mi hiç hatırlama derim. Hiç tanımadığın herhangi biri gibi. Ya da ilk kez tanışıp unuttuğun biri gibi. Yoksa bu girdaplarda yitip gideriz. Yoksa şarkılar erken bitersamansız rüzgarların uğultularında. Yoksa ansızın şakağımıza dayanan bir namlu soğukluğunda ayrılmalar tıklarır kapımızı. Yoksa her kent insanın kendi cehennemi olur. Kanatır düşleri. Kaçıp kurtulunmak olur tek çıkar yol. Umut tacirleri kol gezer yoksa.

İşte o yüzden insanın kendine bir kenti kalmalı bence. Kanamasız bir aşkı ve bir rüzgarı kalmalı. Yürüyüp giderken kırık taşlı kaldırımları ve tozlu caddeleri...

O yüzden lütfen savurma ve savrulma Delâl: yüzünü yüzümün çizgilerine gömerek...

Her aşk mutlaka kanamalıdır bir yerinden. Bu bilinmeyen bir şey değil. Her aşk savruk ve delişmen. Her aşk kendine bir ütopya çizer mutlaka. ürkekçe de olsa. Peki durup dururken bu yangınlarda karamak, kül olmak niye!... Sonra bu uzak adreslerde kana kana özlemeyi habire....

Gönderdiğim o yazıya gelince: Soysal'la tanışmıştım. Şiir dosyamı henüz yayımlanamışken, koltuğumun altına alıp Belge'ye gitmişim. O zaman orada çalışıyordu. Yayımlamak istediğimi söylemişim. Şöyle bir göz attı. "Üzerinde biraz daha çalışılmalı" demişti. Hepsini o kadar. Bir daha görüşmedik. Görüşemedik. Hepimizi burkan o uğursuz haber gelinceye kadar belki de çoğu kişiyle görüşmeyi bile kesmişti.

Sana o yazıyı niye mi gönderdim. Sandın ki ben de aynı şeyleri geçiriyorum kafamda. öyle mi. Ne ilgisi var Delâl!... Nice güzel şiirler, nice güzel öyküler, romanlar, fotoğraflar, resimler vardır paylaşılması gereken. İnsan sarsan, etkileyen, yüreğimizi burkan nice yazılar vardır. Hem, o yazının Aktüel'de çıkması da bir talihsizlik değil mi? O içerikte bir yazıyı neden Soysal'ın yakını durduğu çevreler yazmadı ki? Ama birileri yazınca da "Burjuva basını istismar ediyor" demek kolay. Hoş burada burjuva basını savunduğum falan yok. Ama bir insanın, bir aydının, bir devrimcinin dahası bir şairin hayatı istismar ediliyorken kimse niye ses çıkarmıyordu ki? Bunu yazınca istismar oluyor.

Peki bir şair, insan güzeli bir şair ne bulur intihardan. Ölümü bu kadar kutsayan amansız uçurum ne ola ki? Sonra bir şair bir şairden ne bulur ki? Kendisinde değil ama şiirlerinde kendisini bulur elbette. Oysaki şiirler de şairin kendisidir aslında. Başkalarını anlatsa bile. Öyküde de, romanda da, resimde de böyledir çoğunlukta. O nedenle her ürün üretenin yangınıdır, yüreğidir aslında.

Benim bu güzellikleri, bu acıları, yüreğimin yangınlarını, savrulan yanlarını senden başka kimim var ki paylaşabileceğim?...

Yoksa sesimizin rengini yitiriyormuyuz ne? Giderek boğuluyoruz sanki bu ablukalardan. Sınırsız bir dünya özlemi ütopya olsa da biraz: evrensel bir yürekle koşuyorum kendi kulvarımda, yüzünü yüzümün çizgilerine gömerek...

Dün elime bir arkadaşın kitaplığından "Deyr-el Umur (Mor Gabriel) Tarihi" isimli bir kitap geçti. Kitabı görünce yörede 86-87'lerden başlayıp 89'larda doruğa çıkan azınlık göçlerini yeniden anımsadım. 91'deki Güney göçü sırasında öbür yakadan gelen mesihileri. En son çalıştığım Venk'i yeniden anımsadım. Aynı kökenli sevgililerimi. (Ne tesadüf! Hep bir azınlığın gözlerine akıyor yüreğim nedense.) Sanatçı dostlarımla buradaki kiliseleri ziyaretimiz esnasında gördüğüm yalnızlarını bu kentin. Sanki bir temerküz kampındaki gibi yaşamları. Günde en az beş kez taşlanan kapıları. Kimi kime şikayet edeceğini bilememelerini. "... bilinmekten bıktık artık" diyen bir Patriğin resmi görüntüleri. Bilinmekten müthiş derecede ürken bir genç kızın ay-yıldız taşması boynunda. (Bütün bunların toplamını kaldırmıyor yüreğim Delâl. Yüreğimi çılgın bir matkap binlerce kez buruyor her gün) Hemen hepsinin gözlerindeki imge aynıydı. Hepsindeki burukluk, hepsindeki eziklik, kırgınlık aynıydı. Tebessümlerine sinen acı aynıydı. Düşleri ve dünyaları paramparça edilmiş bu insanlara şiir yazmaktan başka ne yapabilirdim ki? Senin ise yüzünü yüzümün çizgilerine gömmekten başka...

Can Delâl, şimdilik bu kadar. Sana gönderdiğim şiir ilk elden yazıldığı haliyle duruyor. Sana yazarken de hiç düzeltme yapmadım. Kuşkusuz üzerinde daha çok çalışılması gerekiyor. Elbet son halini de okuyacaksınız.

Yüzünü yüzümün çizgilerine gömerek en sıcak selam ve sevgiler yolluyorum...

Ekim '94

Ji Hemû Xwendevanên Kovara "Govend" ra

Rıza Çolpan

Lı başûrê cihan, Kişwera nav "Awistûralya" bist hezar kilometro, lı dîrveyiyê welêt, ji hemû xwendevanên kovara "Govend" û ji hemû Kurdperwerên welat ra "dema we bi xêr" bêjim û dûra bi çend xet û hevokan va xwe li we bidim nasin...

(Kek Rıza bi vi awayi dest bi nama xwe dike û dîr û dirêj li ser rewşa gel û welat dîsekine. Dîbê "du tewr dijmin heye. Yek jê bi ram e, yê din qasê hoviya xwe ji bê ram e." Û kek Rıza wekoka ji dide. Dîbê "dijminê me Kurda bêbext û bê ram in." Dom dike dîbê "İngiliz dused sal berê ketin Kişwera nav "Awistûralya" di destpêkê de zilm û zorek xedar kîrin lê li dawiyê ew Kişwera kîrin bihişt û dipirse; ka Tirk û Ereban wisa kîrin?")

Belê Kek Rıza rast dîbêje. Lê me ji ber tengasiya ci hinek ji nivîsa wî ya delal biri Em bawer in ku Kek Rıza wê me bîbexşine. Govend)

Belê, navê min Rıza, paşnavê min ji Çolpan e. Ez Kurdeki Dêrsimê me. Qeza min Mêzgır, lıwa min Mexındi, gundê min ji nav "Kûpık" e. Ango min lı ew gundi de çavên xwe vekirîye. Ez di nav xwina heftê hezar cangoriyên Dêrsim de hatime cihan, lê nebûme nêçira xwehermenda(Dewlet) Roma Reş; mina bi hezaran pîtîkên pîzêz û zarokên bê zar, nehatime kuştin û felat bûme. Bavê min jiyana xwe û jiyana me lı şikeft û lı ser çıyan nav dar û daristanan de derbaz kirîye, em bi ew şikli va nehatime kuştin û felat bûne.

Bavê min endameki eşira İzol bû, helbet ez ji endameki ew eşira sazûmana feodalizmê me. Lı welêt de ji malbata me ra "Mala Guran" dîbêjin. Helbet sedema ev peyvya "Guran" ji heye, min sedema vê peyvikê di pirtûka jiyana xwe de nivîsiye.

Heval û hogirên xoşewist,

Ez li sala 1951' i de lı welêt de derketim û bûm terki welat. Ketim nav kuçe û kolanên dijmin. Ango ez lı ber aboriya xızan, lı ber hejari û belengaziyê, lı ber bêbextiya seyid û axan, lı ber zılma cendermeyên dijmin reviyam û çûm İstembol'ê. Lı ew bajari de xebityam, ku pênc birayê xwe ên sêwi û dayika xwe a reben û bi, xwedî bîkım, ji wan ra bîbım arıkar. Min ew kara bi dilsozi ji kir, iro ji ev karê min berdewam e.

Min lı dibistanên bîlind û zaningehan de nexwendiyê, buruntyên(diploma) min tun in, lê min lı dibistan û zaningehên gel û gelan de xwendiyê, lı cihan de pîr geriyame, mamosteyên min gel e û gel in. Şiyarbûna min a civaki, lı sala 1962' an de dest pê kir. Lı sala 1965' an de ez bûm xorteki şoreşger, sosyalist, lı nav alıgirên TİP'ê û sendiqayan de xebityam; lê lı ew demê de ez gelekı ji şoreşgerê her tûj, nezan û anarşist bûm. Ji bona ew ji min birûskên neyar dikişand ser xwe. Ji ber ew yekê ji jiyana min kete xeterê. Lı 21.1.1970 de, min sê zarokên xwe û bermaliya xwe a cıwan lı İstembol'ê de hişt û ez reviyam hatim ev welati û ev kişwera nav "Awistûralya" de cıwar bûm. Paşê weka penahendeki hatim pejrandin; dûra ji dewleta Awistûralya ji min ra bû arıkar, zarok û kebanıya min ji bê zarav û beleş hatin gihıştin min. Eve nêzika 17 salan e ku ez lı ev welati de dijim. Lı ev welati de gelek kar, xebat û çalakıyên min ên civaki û komeleti bûn. Ez bûm pêşekarê rêzkırına karkerên Tirk û Kurdan. Bûm pêşekarê rêzkırına cıvata Kurdên Awistûralya. Eve deh yanzdeh sal in ku Radioya Kurdi heye. Carna ji lı telewizyona xwehermendê û hin qanalên taybeti de filmên dokumanter û jiyana

gelê Kurd tên weşandin, Kurd li ev welati de xwediyê bernameya radioyê ne. Li ev radioyê de 70 hurgel(etnik) bi zimanê xwe bernaman diweşin.

Eyaletê ku ez têda dijim, ango eyaletê nav "NEW SOUTH WALES" -SYDNEY- de 235 hûrgel(etnik) rûdinin. Her hûrgelek xwediyê heqê xwe yê mirovi ye. Li telewizyona dewletê de filmên hemû hûrgelan tên temaşekirin. Li radioyê de ji dengê hemû hûrgelan belav dibe. Çendek beri li telewizyona dewletê de filma Nizamettin ARİÇ, "KILAMEK JI BO BEKO" hat temaşekirin û gelek ji hat ecbandin. Li ev welati de demokrasîya bê tixûb heye. Qet kesek ji keseki ra nabêje ku "li ser çavê te da birûyên te hene." Her cûre nijadperesti li ev welati de, bi rêdari, ango bi zagoni qedexe ye. Hemû hûrgel li gel hev de, mina xwişk û biran, mina heval û hogîran dijîn. Qet keseki birçî û tazi -xenci hin bêjgeyitîyan-(istisna) tune nîn. Gotinên ramanan disa bê tixûb in. Tixûbên ramanan, gotin û nivisandinan tune nîn. Ki çî dixwaze binivisîne bê tirs û bê xof dinivisîne.

Hejmara rûniştvanên ev welati 17 milyon e. Ev welat bi pênc eyaletan va pêktê. Her eyaletek xudan rêdarek ango qanûnek xwe ya taybeti ye. Ev pênc eyaletana hatine ba hev "Dewletek Federal" damezrandine. Heya iro ji ev welata girêdayiyê Ingilîzîstanê ye. Bi gotinek din ev welat mêtîngehek Ingilîzîstanê ye û nebûye welateki serbixwe û komarek serbixwe. Ji bona ew ji ji naha va hewldanek gewre heye, ku ev welata li dawîya ev qumeyê de, li sala 2000' i de bibe komarek serbixwe û welateki serbixwe, bibe welateki minak û pirt çandi.

Li nav rûniştvanên ev welati de, sedi de bist baweriyên xwe li Xwedê naynin, bê Xwedê ne. Sedi de sêzdeh bêt ol in; ango bêt din in, lê disa ji kes ji ev kesan ra qet tişteki nabêje. Li alîya her cûre raman û bawerîyan de navçeyek wekhevi heye, demokrasî û xoşditi heye.

Îro li ev welati de bi dehan komel, rêxistin û komiteyên Tirk û Ereban hene. Li nav mistek Tirkên ev welati de bi dehan rojname û kovar derdikevin. Radioya Tirk bist salan vîrde her roj tê weşandin. Disa li sala çûyi de qanala telewizyona Tirkan ji hate vekirin. Ango ji bona 40-50 hezar kesên Tirkizan, li ev welati de evqas heq heye. Bi

dehan mamosteyên Tirk, li dibistanên ev welati de dersên zimanê Tirkî didin zarokan. Lê em Kurd, li ser ew erdê xwe yê bav û kalanên xwe bêt par û bêt sazgeh, bêt xwendin û bêt dibistan in. Em li Asya Navin de ji nehatin. Hefsed bav û kalên me li ser ew erdê evrar û piroz de hatibûn cihan. Em dimatîyên(yerli) ev erdî ne. Lê hebûna me, zimanê me, çand, dirok, zargotin û wêjeya me qedexe ye. Dewleta har em dil girtine, kirine xulam û noker. Lê sed mixabîm ku cihan ev nabîne. Cihan bûye çav kor û guh ker. Zîlm û barbarîya dewleta Romê nabîne, kirinên ev dewleta har û hov nabihîse. Mistek Tirkên ev welati ji xwe ra her tişt dixwazin, ji bo 100 hezar Tirkên Qıbrısê dewletek serbixwe dixwazin. Lê tu wexta ku ji ew dewleta xwinxwar ra qala heqê 20 milyon Kurdi diki, di eyne demê da hemû serok û rêberên ew dewleta har û hov, dibin agir û bîzût, "ezbenî ev tişt nabe, welat nayê perçekirin, tu, hûn veqetxwaz in, xayin in: welateki nav Kurdîstan, gelekî nav Kurd tune" dibêjin û êriş didin ser mirovan. Ez çî bêjûm xwişk û birano. Heke ku Xwedê heye bila ew ev rewşê nepejirine, weki din ez çî bibêjûm. Ez ji mina we hemû Kurdperweran dilkeser û dilkovan im, her roj axina welêt û hesreta welêt dîkşinim.

Li piştî hatina cunta faşîst, 1980 de, dewleta Romê rêya min a welêt, li min qut kir. Ji min ra namêya dagerandina welêt şand û ez li hemwelatîya xwe de derxistim û ez li hesreta welêt de hiştim. Ji bona ew ji ez bûm miroveki dilnexweş, ketim nexweşxanan emeliyat bûm(BAY-PASS). Îro ji disa ez ew hesreta welêt, hesreta ew erdê evrar û piroz, hesreta qom û qebil, hesreta 40 milyon xwişk û birayên xwe yên Kurd dîkşinim. Ez hêvi dikim ev hesret ji min ra ney gorê. Ez dixwazim vegerim ser erdê bav û kalanên xwe, li ser ew erdê evrar de bimirim. Li nav qom û qebilên xwe de binax bibim. Heke ku ew Kurdîstana xem û xeyalan saz nebe, li gor hosiya min, divê zarokên min bedena min bişewitînin û axa bedena min bibin li ser ew erdê evrar û piroz de belav û berba bîkin, ku giyan û ruhê min şa bibe.

Beri ku ez dawiyê bidim ev xetan, dixwazim ji hemû heval û aligirên kovara "GOVEND" ra silavên xwe yên Kurdperwerî û şoresgerî rêbikim.

Ulusal Tiyatroyu kurmak şart

Adil Gören

Ulus olmanın temel şartları olan, iktisadi yaşam, dil, coğrafya (ülke) ve kültür bütünlüklerinin gerekliliği, tarihin akış süreci içinde sağlam bir yere oturmuş durumdadır. Sosyolojik bakışla da bu tanımlama böyle. Bir halkın ulus olabilmesinin temel şartları, bilgi dağarcığımızın bir köşesinde durmakla beraber ULUSLAŞMA, artık biraz daha detaylı ve karmaşık birtakım özellikleri içeriyor. Nasıl? Şu bir gerçek ki artık ulus olma koşulları taşımak, uluslaşma kavramından ayrı değerlendirilmektedir. Şöyle ki Dünya Uygarlığı mozağında evrensel gidişin bir kilometre taşı olabilmek ve ulusal saygınlık kazanmak, uluslaşma olayının görüntülerini arz etmektedir. Dünyadaki gidiş de bunu zorunlu kılmaktadır. Ekonomisiy-

le bir ulus dünyadaki yerini tayin ediyor ve aynı zamanda, kültürüyle, sanat yaratılarıyla da kendini bir yere oturtuyor. Sanat yaratıları dedik, bu konuya bakışımızı tiyatro ile ortaya koyacağız. Öyle ki, İngiliz Tiyatrosu, İtalyan Sineması, Fransız Resmi, Rus Edebiyatı, biraz da uluslaşmayı ifade eden kavramlardır. Konumuza da Kürt Tiyatrosu yada oluşumunun adımları çerçevesinden yaklaşacağız. Ulus

olma ve uluslaşma ile ilgili düşüncelerimiz ışığında, değerlendirmemize girelim.

Kürtlere bakıldığında, ulus olma şartlarının mevcut olduğunu, sosyolojik açıdan doğrulayabiliyoruz. Ancak Dünyadaki konumu ve uluslaşma penceresinden bakıldığında, henüz adımlar atmaktadır. Kürt Tiyatrosuna gelince, böyle bir olgu var mı, yok mu tartışmasından çıkacak sonuç, bence değildir. Tartışmalı bir konu olmasından dolayı, bunu açmakta yarar görüyorum. Sorun, Ulusal bir tiyatronun var olabilmesi için, bazı şartların olması gerektir. Nasıl ki, ulus olabilmek için bir takım gereklilikler varsa ulus tiyatrosu diyebilmek için de bazı şartlar vardır. Bu şartları biz iki kısımda inceleyebiliriz. Birincisi dramatik, ikincisi de sahnesel ve teknik açı-

dan. Birinci boyutuyla, konuya giriş yapalım.

Dram, kelime anlamıyla sahnede oynanmak üzere yazılmış oyun metni diye tanımlanıyor. Bu metni oluştururken, en başta gelen kural, hangi dille yazılıyorsa, o dilin inceliklerini ve güzelliklerini ustaca kullanabilme gerekliliğidir. Yani dramaturg (oyun yazarı) hangi dille yazıyorsa, o dili iyi kullanabilmeli, diyaloga ve sahne diline dönüştürmeyi becerebilmelidir. İşte burada çarpıcı bir sorun olarak, Kürt Teksti'nin gerekliliği (oyun metni) karşımıza çıkıyor. Kürt romanı tartışmasına paralel olarak, Kürt Tiyatro Oyunları da tartışılması zorunlu bir sorun halindedir. Ancak, maalesef bu alanda ciddi bir çalışmanın yokluğu gerçeği, karşımızda durmaktadır. Kürtçeyi işler duruma getirme tembelliği, ulusal tiyatronun oluşmasında ciddi sorun yaratmaktadır. Kürt Teksti'i, Kürtçe oyun denemeleriyle oluşacağı için, kalemlerimizi biraz zorlamamız gerekiyor. Shakespeare, Moliere, Brecht, Çehov, ancak yazdıkları dille ulusal karakterlerini tiyatroya katmışlardır. Tabii bu sorunun tartışılması ardından, çözümlerle birlikte harekete geçilmelidir. Dilin tiyatrodaki büyük önemi, aynı zamanda duyguları ve motifleri yansıtabilmede de görülmektedir. Ancak, dilin iyi bilinmesi de yetmez. Kürt Kültürü'nün genel motiflerini ve Kürt insanının yapısal karakterini de tanımak gerekir. Ve en önemlisi dram sanatını, bilimsel ve akademik temelde kavramış olmak gerekir. Bunun yolu da eğitimden geçiyor. Belki bu işin eğitimi, resmi dil olan Türkçe ve onun eğitim kurumlarından alınıyor ama, oluşturulan alternatif kültür merkezlerinde, buna yönelik çalışmalar yapılabilir. Buna paralel olarak, çeşitli kaynak kişilerden yararlanılıp, sistemli bir şekilde, akademik çalışmaya dönüştürülmesi lazımdır. Önemli bir nokta da çeviri olayıdır. Klasik, çağdaş ve Türk Tiyatrosunun sağlam yapıları Kürtçe'ye çevrildiğinde, ulusal tiyatro ayrı bir zenginlik kazanır, ufku daha da genişler. Yalnız çevirinin de bir takım kaideleri var ki, bunlara dikkat edilmelidir. Yabancı dilde yazılan bir eser Kürtçe'ye çevrilirken, Kürtçe yeniden yazılıyormuş gibi düşünülmeli ve bu işi, çevirmen-dramaturg ikilisi yapmalıdır. Bu çalışmalar yapılırken, tiyatro oyunu yazarlığını teşvik edip, geliştirmek amacıyla, Kürtçe oyun yazımı yarışmaları da düzenlemek, duyarlılığın ve hevesli genç dramaturgların yetişip, gelişmesini sağlayacaktır. Eski oyun tekstlerini (Kürtçe) arşivleyip saklamak ta Kürt Tiyatrosunun, daha doğrusu Kürt Tiyatro Repertuarı'nın oluşmasına katkısı olacaktır.

Bu çalışmaların tümü Kürt Tiyatro topluluklarının önünü açarak, oyun seçme şansını yaratıyor. Aynı zamanda, Kürt Tekstini de yaratıyor demektir. Şu unutulmamalıdır ki, Türk Tiyatrosunun geçmişine bi-

raz baktığımızda, ulusal tekstlerini oluşturma yönündeki çabaları, sadece yabancı oyunların taklit versiyonlarıyla idare etme olayıdır. Kürt tiyatrocuları ise, kendilerine sunulmuş güzel bir dile ve zengin motif malzemesine sahiptir. Bu malzemeleri iyi ve yerinde kullanarak, Kürt Tiyatro tekstini yaratabilirler. Kısacası ulusal tiyatro yaratabilmek için, önce ulusal dil ve motifle bezeli, ulusal teksti yaratmak gerekmektedir. İşin dram yönüyle ilgili bunları söyleyebildik. Şimdi de oyunun teknik, yani teatral tarafı var.

Oyun, sahne ve seyirci hareketleri bakımından da Kürt Tiyatrosu'nun olmadığı gerçeğiyle, oyunun ikinci yönünü inceleyelim. Teatral mekanizmayı kurup, işler hale getirmek de, çok kapsamlı ve donanımlı çabaları gerektirmektedir. Bunun oluşturulabilmesi için de, insan altyapısını ve nesnel atyapıyı kurmak gereklidir. İnsan altyapısının içinde: Oyuncu, rejisör, tasarımcılar ve diğer yardımcı idari-sanatsal elemanlar yer alır. Nesnel altyapıda ise tiyatronun yapılacağı bina ve finans durumu vardır. İnsan altyapısının en önemli ögesi olan oyuncu, sıkı bir disiplin ve deneysel çalışma sonucunda yetişir. Öyle ki, dil oyununun önemi, oyunculukta da ortaya çıkmaktadır. Dili standardına uygun konuşabilmek olan diksiyon, oyuncunun en önemli malzemelerinden biridir. Kürtçe diksiyonun kullanılması da, tabii ki Kurmanci ağızlarında belli bir standardın oluşmasıyla olur.

Oyuncu, sahnede kullandığı dili net (pürüzsüz) ve anlaşılır şekilde konuşabilmelidir. Rejisörlüğü düşünenler ise teatral bilgiyle iyi donanmış, farklı ve çağdaş teknikleri uygulayabilen ve klasik-modern biçimleri, Kürt Tiyatrosunda pratiğe döken bir özelliğe sahip olmalıdırlar. Tasarımcılar da, kendilerini buna göre yetiştirmelidirler. Birinci maddé gibi teatral açıdan da, tüm bu oluşumların hayat bulması eğitimden geçiyor. Elbeteki bilimsel ve deneysel yöntemlerle güçlendirilmiş bir eğitimden söz ediyoruz. Nesnel altyapısının varlığı da, bu çalışmaların yaşama geçirilmesi için bir zorunluluktur. Bu konuda, Kürt Kültür ve Sanat Merkezleri, sözü edilen alanları hazırlamak için çaba içerisine girmelidirler. Bir tiyatro binasına sahip olmak çok önemlidir. Çünkü tiyatronun mutfağı ile seyirci-oyuncu buluşmasının çarpıcı ve büyümlü ortamı, tiyatro binası ve sahnesidir.

Sözünü ettiğimiz bütün bu çözümler ve önerilerin, ulusal bir tiyatroyu oluşturma yolunda önemli adımlar olduğuna inanıyoruz. uluslaşma yı istiyor-sak, bunun gereklerini de yerine getirmek durumundayız. Bütün bu sorunları çözmüş ve dünyaya açılmış bir Ulusal Tiyatroyu görmemiz dileğiyle, kolay gelsin herkese...!

Direkhane Sokağı

Suzan Samancı

Sabah güneşi, Dicle'nin çipil sularında parlıyor; gölgede hışırdayan Hevsel Bahçelerine uzanmak için acele ediyor sanki...

Direkhane'nin toprak damlı, siyah taş evleri, geniş avluları, iki insanın yürüyebileceği genişlikteki parke taşlı sokakları, kubbeli kafesli pencerelerinde, plastik, teneke kutulardan sarkan renk renk çiçekler dipdiriydiler.

Radyodan yükselen sabah türküleriyle hareketlenir kızlar, kadınlar...Gecenin sıcaklığını taşıyan merdivenler, taş avlular yıkanır; kapı önlerini ilkin süpürmenin gururu yaşanmak istenir.

Yıkanmış avludan yükselen ılık buğu, kızartılan patlıcan ve acı biber kokusuna karışırken, havuzdaki şemamelerle oynayan çocuklar bağırıyorlardı. Ak saçlı kadın, başındaki tülbentle yüzünü kurulayıp çocuklara bağırırdı.: "Susun piçler, yediniz içtiniz defolun şimdi!.." Çocuklar şemameleri alıp sokağa koşarlarken, demir kapının gürültüsüyle uyanan Veysel Ağa, damdaki tahtından öksürerek söyleniyordu. Gülistan Kadın, gelinine seslenerek: "Kız gel de tepsiyi hazırla, neredeyse iner Ağa!" Gelini tülbentini burnunun üstüne çekerek koşturdu; kayınvalidesi koşuşturan gelinine bakarak, "Sekiz yılda altı sapa! Anasına çekmiş kancık, habire doğuruyor!" diye mırıldandı. Veysel Ağa, beyaz don gömleğiyle, merdivenlerden inerken bastonu yere vurup, "Yatırmıyor bu veletler." derken, gelini havluyla tulumbanın başında bekliyordu.

Gülistan Kadın, Veysel Ağa'nın çayını yenilerken, "Otlu peynirin de az kaldı, gizliden çocuklara mı yediriyor, nefisini tutamayıp kendi mi yiyor?" diye söyleniyordu.

Veysel Ağa, dut ağacının altındaki sedire uzanıp sırtını dönünce karısı, sırtının ve bacaklarının ovulması gerektiğini biliyordu. Gülistan Kadın uyuşan ellerinin varlığını hissetmiyordu, içinden "Gelin gelse de biraz da o ovsa!" diye söyleniyordu. Veysel Ağa'nın tütün istemesi, Gülistan Kadın'ı sevindirdi; tütün tabakasını, bastonunu verip, ayakkabısını düzeltirken, "Akşama ne istiyorsun?" dedi. Veysel Ağa, dudaklarını yalayarak, "Kıymalı babakanuç yap!" Kapıdan çıkarken, Gülistan Kadın titrek bir sesle "Ağa, kasap borca vermiyor, patlıcanı alması kolay" Veysel Ağa, yeleşinin iç cebinden beş binlik verirken, beyaz güreşlerini oynatarak, "Boğazınıza para yetişmiyor ki! Kaltak dikmiş dikmiyor mu?" Gülistan Kadın çevresine bakıp kocasına sokularak, "Görüyorsun karnı burnunda, kancık gibi doğuruyor!" derken, gelini damdaki yatakları topluyordu.

Henüz kuşluk vakti bile değil. Çıngıraklı bakır taslarını takırdatan şerbetçiler, "Meyan kökü, kudret kökü, can kökü!" diye bağırırlarken kara çarşaflarının altında kaçak eşya taşıyan, gözleri felveci okuyan bohçacı kadınlar dolaşüyor, işlerini bitiren kadınlar, kızlar ıslak toprak kokan sokaklarında, kapı eşiklerine bir an evvel oturmak için acele ediyorlardı...

Gülistan Kadın eline batan iğneyle irkildi, parmağını emip söylenirken, çiçeklerini sula-

yan Sultan, suyu kasten sokağa dö- küp, kısık bir sesle, "Gülistan Teyze, Zarife, bu gece kaçtı! Haberin yok mu?" derken bir taraftan da gülüyordu. Gülistan Kadın şaşkınca bakıp, elini dizine vurarak, "vuuş ke! Doğru mu?" Sultan elişini alıp Gülistan Kadın'ın yanına oturdu, sevinç dolu bir sesle: "Dün gece ne kıyametler koptu duymadınız mı? Hacı Resul, odunla karısını döve döve öldürdü; sonra bizimki gitti de ayırdı." Tülbentinin ucuna dü-

Foto: Sultan MERİÇ

ğümlediği kenger sakızını çiğneyerek, insanın iştahını kabartan çit çit sesleri çıkarıyor, bir taraftan da konuşuyordu; "İstenirmiymiş bu zamanda iki milyon başlık, bir de oğlu için keleşkof! Büyük kızını da yetmişlik toprak ağasına vermedi mi? O parayla da Hacca gitti Resul Efendi. Kaçtığı çocuk barajda çalışıyormuş..." Sultan elini ağzına siper yapıp, Gülistan Kadın'a eğilerek, "Laf aramızda" derken, Gülistan Kadın coşkuyla, "At ayağının altına kızım!" diye mırıldandı. Sultan: "Şu orospu Felek, evinde buluşturup, çocuktan para alıyormuş. Bir gün evde durduğu yok! Kıbrıs'taki mezarında kocasının kemikleri sızlıyordur; alıyor hükümetten maaşını, bir giydiğini bir daha giymiyor; her gün başında oyahlı yemeniler, göğsü boncuklu elbiseler, ökçeli kunduralar... Alsaydı da küçük kaynını kurtulsaydık bu oynaktan. Kayınlarının korkusundan olmasa şimdiye durur muydu Felek."

Bıyıkları henüz terlemiş işsiz delikanlılar, yumurta topuk ayakkabıları, siyah takım elbiseleri, beyaz gömlekleri, ellerinde ucu gümmüşlü tespihleriyle, fiyakalı bir şekilde ceketlerini parmak ucuyla omuzlarına asıp, tek elleri ceplerinde, her gün üç dört kez bu sokaktan geçerken, genç kızlarla göz göze gelmeye çalışır, genç kızlar da başlarını önlerine eğip, memnunca gülümser, ya da sahate kaş çatmayla arkalarını dönüp, namuslu kız ünvanını almak isterlerdi.

Güneş, Direkhane sokağının girişine uzanırken, Hacı Resul'un yaldızlı yeşil kapısı güneş altında parlıyor, telaşlı adımlar gidip geli-

yordu. Gençlerin kunduralarının rakrakına küfür eden Gülistan Kadın, bohçacı kadının önünde oturmasıyla sustu. Bohçacı kadın, elindeki mendille yüzünü silip yelpazeliyerek, "Sıcak bastırıyor, geline seslen de soğuk su getirsin," Gülistan Kadın isteksizce, "Kız gelin soğuk su, soğuk su!" diye seslendi.

Kızlar, annelerine yalvarıyor, anneleri, "Para yok!" diye çıkışırken yine de pazarlık yapıyorlardı. Bohçacı kadın, tahrik edercesine duvar halılarını, namazlıklarını, italyan takımlarını sergiliyor, ustalıkla "Bakin şu kahveci güzeli, şu geyikler suya indi, şu da kediler, her genç kızın çeyizinde olmalı bu halılardan." Sonra toplar gibi yaparken, genç kızlar annelerinin kulaklarının dibine, "Kahveci güzeli, kahveci güzeli!" diye yalvarırcasına fısıldıyorlardı. Bohçacı kadın iki halı satmanın memnuniyetiyle toparlanırken, kocasının gök mavisi gömleğini maksî gömlek üzerine

giymiş, kollarını dirseğe dek sıvamış, elinde hapishane işi cüzdanıyla pazarlık yapıp iki halı alan Nergis, güvenli bir kahkaha atarak: "Kız beşikte çeyiz sandıkta" deyip, Japon işi renkli takunyalarıyla yeri sarsarcasına yürümesi tüm kadınları çileden çıkardı. Sultan sazını sertçe çitlatarak: "Felek kıskançlıktan gözlerini ayırıp, dudaklarını bükerek: "Kocasına eşek dili yedirip, aybaşı kanını içirmiş, fiş fiş hocaya da kırk günde bir muska yaptırıyor pis zilli!" Bohçacı kadın, gelinin getirdiği soğuk suyu içtikten sonra, kalanını göğsüne döktü. "Sağol, geç oldu güzel oldu!" diyerek uzaklaşırken, kadınlar Nergis'i unutmuş, Zarife'nin kaçışını şaşkınlık, hüznün sevinç ve korkuyla konuşuyorlardı...

Yükselen ezan sesine kilisenin yıkık duvarlarındaki leyleğin güçlü takırtıları eşlik ediyor, bastırın sıcakla birlikte, arka sokaklardaki arklardan anofelli sivrisinekler, at sinekleri vınıyor, Dicle'ye akan bu sulara şiş karınlı çocuklar yüzüyordu. Direkhane sokağını güneş yakarken, tek tek dağıldı kadınlar.

Harbinaz, tüm olanları pencereden izlemişti. Başını pencerenin demirine yaslayıp ezanın bitmesini bekledi, boş gözlerle masmavi gökyüzünde beyaz yaz bulutlarına baktı; kocasını düşündü, hırsla pencerenin demirini sıktı, toprak damların üzerinde titreyen şeytanörümceği sıcaklığa bakıp sessizce ağladı. Sonra, Gülistan Kadın'ın gelinine çıkışan sesini duyunca pencereden çekildi. Kocasının duvardaki fotoğrafına bakıp, "Sayende karakol gördüm, dayak gördüm ey vefasız!" Burnunu eteğine silip, demir beşikte uyuyan çocuğunun yanağına konan sivrisineği kovup, mavi boncuklu bileğini öptü. Cibinliği beşiğe geçirirken, radyoda kadın sesi haberleri okuyordu. Telaşla radyonun yanına çömeldi, sonra beşiğin yanına gelip hüznüyle çocuğunu izledi, "Osman'ın babası bir gün gelecek!" diye umutla iç geçirdi, anlamadığı müzik başlayınca radyoyu kapattı. Gözü bitirdi-

ği dantel masa örtüsüne ilişti: "Kadın erkence gelip almazsa, ne yer ne içeriz?..." diye düşündü. Kulağındaki tavuskuşu küpeyi çıkardı; evlendiğinde kocası yüz görümlüğü takmıştı. Felek'in seslenmesiyle irkildi, kapıyı açmakta tereddüt etti "Adı çıkmış, neme lazım!" diye mırıldanırken, divanın altından yeni bir dantel yumağı alıp işlemeye koyuldu.

Direkhane sokağı, bungenin sıcaklıkta dinginlik içindeyken, arsızca uzuyor gölgeler. Dicle nehrinde yüzen, acıkmış çocuklar eve dönüyor... Taş avlularda şilte üzerinde, şekerleme yapan yorgun kadınlar horlarken, genç kızlar taçlı duvar aynalarında kendilerine beğeniyle bakıp, sıçan dişli taraklarla kalçalarına dek uzanan saçlarını tarayıp, yanaklarına sahte bir ben kondurup gülümşüyorlar; bazen gizlice sürme çekip aceleyle yüzlerini yıkıyorlar.

Kevser, son kez aynaya bakıp komidinin içindeki bardakların arasından Şehmuz'un hediye ettiği esansı alıp süründü. İkinci ezanın okunmasını sabırsızlıkla bekliyordu. Oya kutusunu alıp yalınayak taş merdivenlerden avluya inerken yanak ayaklarını heyecandan hissetmedi bile... Kilerde kollarını yastık yapıp uzanmış annesi ve yengesine baktı; uyuyorlardı.

Avludan çıkarken ikinci ezamı okuyordu. Felek'in evine doğru yönelirken oyun oynayan çocukların sesleri ile Hacı Resul'un evinde yükselen tartışmalar birbirine karışıyordu. Felek'in hafif aralık kapısından türkekçe süzülürken, terliğini merdivenin altına sakladı. Sokağın kapısını kapatıp, kileri tıklattı; sonra coşkuyla Şehmuz'a sarılırken, "Ödüm kopuyor, sabahtan beri Zarife'yi konuşuyor ahali!" Şehmuz gözlerini kırıştırarak "Sabahın köründen buradayım, yemek yedim uyudum" dedi. Kevser kıskançlıkla, "Ne yedirdi sana Felek?" derken arka odaya geçtiler. Felek sıkı sıkı perdeleri kapamayı unutmuştu yine. Yerdeki şilteye otururlarken Kevser, çocukça

Şehmuz'un göğsünü yumruruklayıp, "Hı sa-
na dedim! Ne yedirdi Felek?" Şehmuz, Kev-
ser'in başını göğsüne bastırıp, "Boş ver şimdi,
mis gibi kokuyorsun!" Kevser ürkekçe uzak-
laşıyor, titrek bir sesle "Çok sıkıştırma dışarı
çıkınca belli oluyor" diyordu. Vişne çürüğü
keten perdelerden sızan ikinci güneşi, sevdalı
iki gencin yüzünü aydınlatırken, özlem, sevgi
kokan fısıldaşmalar odayı dolduruyordu.
Şehmuz umarsızca, "Anan çok altın isteyecek
mi?" dedi. Kevser yutkunarak, "Bana kalsa
bir yüzük bir küpe yeter; ama anam tutturmuş
iki metre Halep kordonu, hasır bilezik alma-
yana kız vermem diyor. Bir de Hüseyin'e ke-
leşkof istiyor..." Şehmuz acı bir gülümseyiş-
le, "Yani Zarife kaçmakla haksız mı?.." Bir
süre konuşmadılar. Sesizliği Kevser bozdu:
"Suçlu benmişim gibi bakıyorsun." Şehmuz,
Kevser'in elini tutup sıktı: "Benimle İstan-
bul'a kaçır mısın? Orada limon satsam yine
geçiniriz!.." Kevser gözleri dolarak, ağla-
maklı: "Ölürüm de gelmem, ben Zarife'mi-
yim! İğnenin deliğine girsek Hüseyin bizi bu-
lur..." Kapının tıkırtısıyla irkildiler. Kevser
oya kutusunu alıp ayağa kalkarken, Felek,
elindeki anahtarı sallayarak, "Cumaya görü-
şecek misiniz?" Kevser, "Bilmiyorum!" diye-
rek uzaklaştı. Sokak başında, elinde tele dizili
patlıcanları ile Gülistan Kadın'ı görünce he-
yecanlandı, saygılı bir şekilde gülümsedi.

Akşam güneşi Direkhane Sokağını usulca
terkederken, kadınlar damlarda yatakları se-
riyor, erkekler koca karpuzlar ve kavunları
tek elleriyle havada tutup, diğer elleriyle iki-
de bir düşük pantolonlarının kemerlerini çe-
kiştiriyorlardı...

Sinilerin tıngırtılarıyla, damda yatakların
üzerinde boğuşan çocukların sesleriyle başla-
dı akşam. Sonra erkekler küçük bakır tepsi-
lerde en iyi yemekler sunuldu. Çocuklar ge-
nişçe sahana konulan yemeğe hücum edip ka-
şık kavgası yaparlarken en sona kadınlar kal-
dı; tencerenin dibinde kalanları kaşıklarlar-
ken, erkeklerin, "Bu gece sivrisinek çok!" ho-

murdanmalarına koşturup tezek yaktılar...
Sonra sivrisinekleri kovmak için yelpazele-
nen tütsüler yükseldi, karanlıkta bembeyaz
tahtların içinde, Erivan radyosunda Aram'ın,
Ayşe Şan'ın uzun hava türküleri dinlendi. Ba-
zen, taze gelinler, askardaki kocaları için ses-
sizce ağlarlarken Dicle'nin öte yakasında ateş
yakıp "Delilo" çeken gençlerin sesleri de
yükseliyordu.

Veysel Ağa nargilesini fokurdattırken,
Gülistan Kadın seccade üzerinde tespih çeki-
yordu. Seccadesini katlayıp tespihini koynu-
na sokarken, "Görüyor musun şu tembeli!
Karpuz kesileceğini bilmiyor sanki..." Veysel
Ağa, nargilenin keyfiyle Dicle'nin öte yak-
sındaki ateşleri izliyordu. Gülistan Kadın,
kocasına sokularak, "Dön de sırtını ovayım!"
dedi. Bütün gücüyle, kocasının sırtını, bacak-
larını ovarken söylesem mi diye ikircikleni-
yordu. Sonra, yumuşak bir sesle: "Ağam
Mehmet'im para göndermiş mi?" Veysel
Ağa: "Ne yapacaksın parayı?" Gülistan Ka-
dın, kocasının ayak parmaklarını çekmeye
başlayarak, "Diyecektim ki ağızda hiç diş
kalmadı..." Veysel Ağa, kızgın boğuk bir ses-
le, "Nene lazım bu yaşta diş! Oğlum gavurun
bokunu temizlesin. Güle Hanım tutturmuş
diş! Bırak, ufalama namıssız karı!" Gülistan
Kadın, yutkunarak, merdiven başına geldi,
avluda çamaşır yıkayan gelinine seslendi:
"Kız gelin havuzda çürüttün o karpuzları!"
derken nargile fokurdatan kocasına küskünce
baktı... Gelin, çamaşırını leğene bırakıp, tu-
lumbanın kolunu çekerken, bacaklarında ıslaklık
duydu. "Sabahtan beri sancım boşuna
değilmiş!" diye düşündü. Aceleyle tulumba-
nın kolunu bir iki kez çekti, bacakları uyuş-
muş gibiydi; yüzü domur domur terlemişti.
Çamaşırını suda bırakıp karpuzu aceleyle
dilimledi, bacaklarının arasındaki baskıdan
yürüyecek durumda değildi; merdivene doğ-
ru bir iki adım atarken elindeki tepsiyle yere
yığıldı. Kaynanası yine bağırırken, Hacı Re-
sul'un evinde bir-iki el silah sesi duyuldu.

MAMIK (TIŞTANOK)

MERTALÛ (QÛLMIFIKI)

Seid Veroj

Mamikên (tiştanokên) Kurdi, ji folklor û wêjeya Kurdi têne hesabandin. Weki kenok, stran, çirok, gotinê pêşiya û lawikan, wêjeya Kurdi ji ali mamikên (tiştanokên) ji dewlemend e. Mamikên Kurdi pirani bi hev deng têne gotin. Lê belê, ê ku ne bi hev deng (kafiyeli) bûn ji hene. Mamik dema ku ji ali pirsyarker têne pîrskirin, di pêşiya hemiya de, dibêjin: "Mamikê mino çi mamik e..." yan ji "Tiştêki min heye..." û ji wê şûnde mamik (tiştanok) tê pîrskirin. Eger yê ku bersiv dide bersiva mamikê nizanibe, yê pirsyarker ji wi bajarek dixwaze, weki: Tu Piran yan ji Musil bîdi min ez ê bersiva wê bêjim, eger yê ku bersiv dide qebûl bike, bersiva pirsyarker dibêje û ji wi bajarek digre. Bi vî awayî pîrskirin û bersivdayin didomîne, ku ki zêdetirê yê di bajaran bigre.

1- Tiştêki min heye:

Sê ling, sê dar
Çar ling pê da
Du ling hat
Û humik lê da.

Çi ye?

2- Tiştêki min heye:

Hilindir mîlindir
law ji bavê bilindir.

Çi ye?

3- Tiştêki min heye:

Fetlekî giya
Li pîsta çiya.

Çi ye?

4- Tiştêki min heye:

Ku rûdine wek gaki
Ku zûbêwêk dinyaki.

Çi ye?

5- Tiştêki min heye:

Hespa şê
Bazda hewşê.

Çi ye?

Mertalê Kurdi, edebiyat û folklorê Kurdi ra hesibiyenê. Heway istanika, deyri meseley, lawiki û vetey verênan, edebiyat û folklorê Kurdi hetê metalana zê zengîna. Mertalê dimli (zazaki), zafê jên bi qaliye vajyenê. "Feqet ay ki bi qaliye nêvajyenê zê estî. Mertali wextokî hetê perskerdoxî ra yenê perskerdîş, vernida hemin di vajyeno: "Yew(jew) çi mi esto..." yan zê "Çidê ki mi esto..." û tira dimi mertal pers beno. Eger ciwabdayox nêşeno ciwab bido, perskerdox jê ra yew şehar wazeno; misal, vano ti Piran yan Musil bîdê mi, ez ciwabê jew tora vona, eger ciwabdayox qebûl biko, ciwab, perskerdox dono û jey ra (ciwabdayoxi ra) yew(jew) şehar gêno. Bi enehewa perskerdîş û ciwab dayîş romeno, kî kê kêra vêşî şehari giroti.

1- Yew(jew) çi mi esto:

Rêz, rêz
Heta Tewrêz

Çi o?

2- Yew çi mi esto:

Kelê mino henar
Şi zinar
Mi heykerêke,
nê omê war.

Çi o?

3- Yew çi mi esto:

Hilçini, mîlçini
Pê çini

Çi o?

4- Yew çi mi esto:

Her zîreno
Kîr maşeno.

Çi o?

5- Yew çi mi esto:

Vera pişkilan keno
Peyra vewri fineno.

Çi o?

KÜRTLERDE DOKUMA EL SANATLARI

İnsan tüm evrenin en güzeldir. Ancak insanın da iyisi-kötüsü, güzeli-çirkini vardır. Tüm insanlık adına evrene, dünyaya, insana ve giderek toplumsal yaşama anlam ve içerik katan düşünen ve üreten insanlardır. Günümüz dünyasında insanlığın eriştiği düzey yine bu güzel insanların emek ve eylemlerinin bir ürünüdür. İnsanlığın bir yüzü budur. Aneak ikinci bir yüzü daha vardır insanlığın. Birey, kimi zaman doğasının bir parçası olan gerici, saldırgan, baskıcı egolarına, bencilliklerine yenik düşer, yenik düştüğü noktada, güzellikler yaratan toplum kesimlerinin aksine çirkinlikler, barbarlıklar üretmeye başlar. Bu gerici bu insanlığın gerici bir halidir. Sömürünün, talanın, kan ve kıyımların mucidi de yine bu insanlık halidir.

Kötülük ve karanlıklar adına toplumları boyunduruğa vuran egemen kesimlerin aksine, emeği eylemi ve üretimi ile tarihin genel doğrultusunu belirleyen halk kesimleri tüm güzelliklerin anasıdır.

Bu durum, bugün için de toplumsal hayatımızın ana motifidir. Yaşam şartları ne denli ağır, zulüm ne denli katmerli olmuşsa halkımızın güzellikler yaratma çabası, kavgası o denli dirençli ve ustaca olmuştur.

Dili yasaklandığı zamanlarda o renklerle, türkülerle, halaylarla, zılgıtlarla, şiirlerle konuş-

muştur; yeni açıklama yöntemlerini, dışavurum tarzlarını ve anlatım biçimlerini bulmuştur kendine. Ve bu direniş, bu emek halk sanatları dediğimiz güzellikleri doğurmuştur. Kürtlerde Dokuma El Sanatları da bu vazgeçilmez güzelliklerden biridir.

Üretim araçlarının gelişim ve tretim ilişkilerindeki değişimin doğurduğu yeni gereksinimlerle birlikte, Kürtlerde bir dönemin vazgeçilmez sanatsal güzellikleri olan Dokuma El Sanatlarının üretimi durma noktasına gelmiştir. İnsanlığın geleceği için önemsenmesi gereken sayısız derslerle dolu, bizden önceki kuşakların çığlıklarını, sevilerini, umut ve kaygılarını yansıtan bu halk sanat ürünlerini titizlikle incelemenin gereği tartışılmazdır.

İşte bu sayımızda başlamak üzere bölümler halinde yayınlamayı tasarladığımız Kürtlerde Dokuma El Sanatları başlıklı dosyamızda göreceğiniz bu güzelliklerin özgün bir kesitidir.

Bu sayımızda, dosyamızın 1. bölümünde, Ressam Sadık EREN'in Diyarbakır yöresinden çektiği fotoğraflarla birlikte, Dokuma El Sanatlarımız içinde önemli bir yeri olan Kulav (Keçeyi) tanıtmaya çalışacağız.

KULAV (KEÇE)

Keçeçilik aynı zamanda bir meslek dalı. Ancak o eski yaygınlığını yitirmiş durumda. Şimdi

varlığını daha çok hayvancılığın yaygın olduğu bölgelerde sürdürmeye çalışıyor. Kulav(Keçe) dokumacılıktan apayrı bir teknikle oluşturulan el sanatıdır. Keçe süslemeciliği teknik ve malzeme yönünden oldukça yorucudur ve masraf gerektirir. Eskiden, bu halk sanatının seçkin ürünlerine ancak ağalar, beyler ve koyun sürülerine sahip varlıklı kişiler sahip olabiliyorlardı. Bu yönüyle de Kulav(Keçe) çok değerli bir yaygı olarak kabul edilir.

Günümüzde de, siyah-beyaz ve renkli olmak üzere iki tür keçe yapılmaktadır. Teknik olarak arada fark yoktur.En önemlisi Kulav'ın(Keçe)üstünde görülen renkler sonradan boyama olmayıp her biri ayrı bir renkten oluşmuş keçe parçasıdır. O parçalar eskize göre, hasır veya büyükçe bir bez üzerine hazırlanan renkli ya da siyah motiflerin üstüne lif halinde yün ile birlikte döşenir. Üzerine su serpidikten sonra hasır rulo yapılarak uzun zaman tepilir, yuvarlatılır. Bu sırada renkli keçeler üstüne döşenen yün birbirine yapışır, kaynaşır. Bu işlem birkaç kez tekrarlanır. Bu işlem aynı zamanda bir çeşit prese sıkıştırma, kaynak yapma olayıdır. Daha sonra değişik işlemler kapsayan kulav (Keçe) son işlem olarak iyice yıkanır ve kurutulur.

Kürtlerde oldukça yaygın olan bu halk sanatı Köylerde her bir evde yapılmaktadır. Kürt köylerinde özel kulav günleri vardır. Köyün gençleri sırayla ev ev dolaşarak tüm köylülerin kulavlarını teperek (ayakla basıp yuvarlatarak) preslemektedirler. Bu özel günlerde gençler için özel yemekler hazırlanır, eğlenceler düzenlenir. Hatta bu günlere özgü, bu sosyal aktivitenin izlerini taşıyan türküler Kürtlerin kültür yaşamında önemli bir yere sahip.

Bunları derleyip toparlamak ve yorumlamak daha çok akademik ve profesyonel düzeyde müzikle ilgili olanların işi. Bize düşen ise kaynağa dikkat çekmektir.

Gelecek sayıda Kürtlerin dokuma el sanatları arasından önemli bir yeri olan Kilim'i işlemeye çalışacağız.

REDAKSİYON

GUR Û ROVI Û KEFTAR

Gur Û rovi bûn heval
Bî can Û dil, ruh Û mal

Bî hevdu pîrr şêrin bûn
Herdû bî hev emîn bûn

Dane hevdu bext Û soz
Bûn xwedanê yek doz

Keftar ji cinarê wan
Bî hersêya yek eywan

Dest Û mîla dane hev
Kar dikirin roj Û şev

Roviyê pis ê hilekar
Gur şandine cem keftar

Go bêje gotina mîn ev e
Tu ji eywanê derkeve

Keftar gote mamê gur
Dijmîn nabe dostê kur

Gurê serhişk Û nezan
Dirêj kir çû eywan

Ew Û keftar şer kir
Serê keftar perçe kir

Rovi ji para lêxist
Keftar ser dev li erdê xîst

Keftar çû mal nexweş ket
Ji hêrsa pîrr ferç lêket

Bê guman bû dani dar
Bû bendeki hustixwar

Rabû malê xwe tamam
fîrot Ji kinca heyani pot

Jêra mahû yek hexçe
Fiyet dani bist axçe

Gur go rovi here hexçe
bikire

Lê rovi neçû nekiri

Gur fena kevçiyê neşuşti
xwe ber ra kir
Wi çû hexçe-kiri

Gur Û rovi ji hexçe re bûn
ortax
Hexçe kirin gul Û bax

Hexçe tiji bû ji gul
Hem rihan Û hem simbul

Gur xebti bi rasti
Ruh Û canê xwe derxisti

Roviyê bêbext Û bê soz
Xirabi kire doz

Go ev gur ne ji qewmê me ye
Kara wi ji me re tune ye

A'baş ji me re ev e
Ew ji hexçe derkeve

Lê çavê wi gur nebri
Tîstek jê neket seri

Bî mîn nabe ev
Hem bî roj Û hem bî şev

Rabû gerya di heval
Bav Û kur, ap Û xal

Got em ê hevdu ne
Gurê reş Û pişt cûn e

Ku ew fîrset bibine
Wê me ji hexçe derine

Wek em tedbira xwe bîbinin
Gur ji hexçe derinin

Dane hevdu sozê xwe
Ku gur derxin ji nav xwe

Pîrsek ji vir yek ji wir

Heya xwe lêxist gur

Go hexçe ê me ye
tîstek te tê tune ye

Go gur tu bê kes e
Kesê te tune ye

Gur go gerçî ez bêkes im
Ji qewmê te re ez bes im

Rovi go dengê xwe niqê
Apo wê bê te terbiya ke

Gur go ez mîzanim
Apê te mêr e ya jin e

Rovi bakir dergevan
Ap Û xal hatin niydan

Gur di ci da sekini
Rovi rabû pê keni

Gur di ku hal xirab e
Bî rovi re qet şer nabe

Rovi go gur tu çawan i
Gur go mir tu zani

Rovi go gur zalim e
Terbiye jêre lazim e

Qomê go gur darda ke
Rovi go belê heqê wî dar e
Belê ew xebatkar e

Rovi emrê apo kir
Goyê gurê reş jêkir

Gur sekini neqetand
Çû malê goyê xwe kewand

Go çendeki gur li mal e
Ne ap e ne ji xal e

Hat xwe berda ber bextê rovi
Ri berda Û bû sofi

Rovi mezîni lê kîr
Wî îsleha nefsê kîr

Rovi jî gur pezek xwesti
Post xwar da gur hesti

Gur hesti xwar bî girani
Qîma xwe pê ani

Rabû gur zewîci
Hesti kîre du ci

Zarokê gur pîrr bûn
Qîz û law, mêr û jin bûn

Kulfetê gur giran bûn
Lî ser hesti şerek danîn
Rabûn qîrra hev anîn

Rabûn dîsa bûn yek
Nivîsîne kaxîzek

Kaxîzê me bîde dergevan
Bîra bîde civata wan

Hesti têra me nakê
Bîra serî û piya jî jî me ra
Ihsan ke

Rovi lî textê jor bû
Çav lî serî sor bû

Go daxwaza wan jî jî me serî ye
Sîbê dora hemî ye

Bîra înatê nebîne bazarê
Wê herne lî rîya keftarê

Çenda hûn nebîne yak
Lî xwe daneynîn seriyek

Jî destê roviyê feqek
Rezîl bîbîn yekê-yek

YEHYAYÊ KÛPFAROŞ
1925 Diyarbêkir

TÊBÎNÎ Ev helbest Jî Sebriyê Hafîz hatîye stendin. Sebri ev jî mixîskar bixwe stendiye û jiber kîriye. Bixwe jî mha lî Kela Kopê, gundê Melemîstefa diji. Salê wî bî ser 80'ê ke ye.

GULA BIJARTÎ

Gûlek delal, şox û şepal, nû bişkivî çî gul e
Gula welat, xeml û xelat dermanê lî ser dil e
Dî nav baxên gulên dîmê, min ev gul bijartiye
Rû şêrin e çav zêrin e, ala rengî ser mil e

Çûme Qogîrî, Amedê, min di lî ser hawar e
Wekî Sason û Zilanê min di gul evîndar e
Dil ketme wê bejna gulê jêra dînalim
Min di wek Dêspî û Axrî, dîkul û brîndar e

Çûme Mihabad û Bazgan min di lî wê gulîsor
Şev û rojê lî ser çeng e serhildan e Kurdên lor
Min nêrî Zaxroz her alî herdem xwîn dîherîkî
Pêşmergê pehlwan rabûn hanû hewar hawirdor

Nav gulçîçekên şoregê min di gul xemlandî
Jî kesk û sor û zer rişî lî ber da dabelandî
Herdu dest, teji qumbere rext ser bejnê şulandî,
Ber çeper û kemîna îrsê beyar şikandî

Dî nav baxên çîya geryam, min di ev xwîn dikeli
Lî dor dara gula min ew, pengujî newal, geli
Jî hû wê xwe dîmîn kuştin Bôtan û gelyê eli
Loma ev gul e, murâda dilê Dilpêtê Jêlî

DILPÊTÊ JÊLÎ

"KAFLE" DEN BU YANA GERİYE NE KALDI

Nazlı Çınar

Diyarbakır... 40'lı, 50'li yıllar. 2. Paylaşım Savaşının bitimine rastlayan yıllar! Bugünün kanla ve acılarla örüntülü bir yaşama sahip coğrafyası, o dönemde etnik, dini, kültürel kimliklerin bir arada olduğu ve hep birlikte yaşama alanı bulduğu bir hoşgörüye sahip. Farklılıklar var. Ama ne bir eksiklik ne de bir üstünlük arz ediyor. Fiziksel koşulların -yoksulluk- insan yaşamını belirleyen en önemli öğe olduğu bir dönemde bir çocuk gözüyle hem

Söyle Margos Nerelisen?

MIGİRDİÇ MARGOSYAN

Söyle Margos Nerelisen? / Migirdiç Margosyan / Öykü / Aras Yayıncılık / Nisan '95

Bu satırların yazarı Migirdiç Margosyan Ermeni bir yazar. Diyarbakır'da doğmuş ve bir süre burada yaşamış. Hem Ermeni Edebiyatı'nda "Taşra Edebiyatı" olarak bilinen türün son temsilcisi olması hem bunu Türkçe yazarak bu edebiyata da vakıf olması ayrı bir öneme haiz. "Söyle Margos Nerelisen" adlı öykü kitabı 1995'te Aras Yayınları arasında yayımlandı. Kitabı ile ilgili olarak başka bir Ermeni yazar Margosyan'a mektubunda şunları yazar: "Bir madendi, çıkarıldığın. Hayır, topraktan değil, kendi ocağındandı. Kendi içinden. Saf altındı. Taşralı rengini isteyerek bırakmıştı." Evet, Margosyan geçmisse bir kazı yapıyor ve buluntuları çok değerli.

Onlar bu coğrafyada yaşadılar ve bu coğrafyanın insanı oldular. İnandıkları Tanrıya kimisi çanla, kimisi ezanla, kimisi camide, kimisi kilisede, kimisi havrada, kimisi cemevinde ulaşmaya kendi dil ve kendine özgü törenlerinde ulaşmaya çabaladılar. Ve henüz merkezi otoriteyi bozmadığı, dostluklara, sevgilere celtatılmadığı yıllarda kardeşdi o insanlar. İttihatçı oyunlarına henüz gelmemişlerdi. Kız alıp vermezlerdi belki birbirlerine, ama acıları ve sevinçleri ortaktı. Doğan çocuk için "Malez" yemekli toplantı yapan, sevinçlerini "Fi-li-li" ile belirten, kedilerine Kürtçe, Fırkçe, Ermenice küfreden onlardı. -pışt be murad pışt- Vatan özlemi içinde yeni konuşan çocuğa "Söyle Margos Nerelisen?" diyen de onlardı. Bu toprak, bu coğrafya onları zenginleştiriyordu, onlar bu toprağın bu coğrafyanın zenginliğiydiler.

Bugün ise, bize kaldı göç yolları. Bizler düştük yollara, elimizde "Kimbo", el yordamıyla yitirdiklerimizi, yitirilenleri arıyoruz. Ve hep soruyoruz, sessizce, umutsuzca...

-Söyle Margos Neredesin?

BİRİBİRİNİZE KARIŞMIŞSINIZ

"Çınar Acar'a"

Geceydi. Issızdı
Issız bir yaban geceydi
duyduğumda
Yitişin sessiz adı vardı sadece
duvarlarda yankılanan
Ve geceler oldu artık yanımda
Bir talan habercisi
sensizliğin sancısı

Elbet bu hayat devam edecek
Elbet güller açacak ve güller
solacak

Ama sen varken daba
Ortayerde öylece ipince dururken
Gökyüzü hep öyle yükanda asılyken
Sana yoksun demek
mümkün mü?

Artık mavi yok demek akıl işi mi?

Şimdi Çınar
Uzak rüzgarklar getiriyor solğununu
bana

Kulaklarını üsüyor
Bedenim yanıyor
Ellerim acıyor Çınar

Ve ey ağlayan
güllü somuş yüreğim
Süngüsilah silah olmak yakışmaz sana
Bir dağ başının
Büyüyen yalnızlığı olmalısın sen hep.

K. RONAHİ

BÖLGEDEN SANAT HA- BERLERİ

TOM HANKS'in başrolünü oynadığı FORREST GUMP filmi Diyarbakır Emek Sinemasında zihinsel özürlü çocukların yararına Mayıs ayı içerisinde gösterildi.

* * *

Fotoğraf sanatçısı Mehmet HENGİRMEN 20 Mayıs'ta Gaziantep Amatör Fotoğraf Sanatçıları Derneği (GAFSAD) sergi salonunda kişisel fotoğraf sergisi açtı. Sergiyi GAFSAD ve TÖMER Dil Öğretim Merkezi birlikte gerçekleştirdiler.

* * *

Ayrıca Haziran ayı içerisinde GAFSAD üyelerinin karma sergisi gerçekleştirildi. Bu sergiye fotoğraf sanatçısı Hüseyin ELÇİ de 10 adet fotoğrafıyla katıldı.

* * *

Öykücü Suzan SAMANCI'nın, "Eriyip Gidiyor Gece" ve "Reçine Kokuyor Helin" isimli kitaplarından sonra yeni öykü kitabı "Kırağılı Yüreklar" önümüzdeki aylarda Can Yayınları arasında çıkacak.

* * *

Dicle Üniversitesi Eğitim Fakültesi Resim Bölümü öğrencileri geleneksel yıl sonu resim sergilerini bu yıl Çermik Kaplıca Şenlikleri çerçevesinde 10 Haziran'da Çermik'te açtılar.

* * *

Diyarbakır Şehir Tiyatrosu'nun oynadığı "Mem'le Zin" adlı oyunun Van'da oynanmasına Valilikçe izin verilmedi.

* * *

Diyarbakır Arkeoloji Müzesinde, Müzeler Haftası dolayısıyla öğretim görevlisi Halil DEĞERTEKİN'in kişisel fotoğraf sergisi gerçekleştirildi.

* * *

Ferhan Şensoy Tiyatrosu "Felek Birgün Salakken" isimli oyunu Devlet Tiyatrosu Salonunda sergilendi.

Rojnameya Nûçeyi û Şiroveyi

RONAHI

KÜRTÇE-TÜRKÇE
Haftalık Haber ve Yorum Gazetesi

A
B
O
N
E
O
L

“GERÇEK
HABER
DOĞRU
YORUM”

Ronahi'yi edinmek isteyenler,
abone olarak veya en yakın
temsilciliğimizi bilgilendirerek
gazetemizin kendilerine
ulaşmasını sağlayabilirler.
Merkez büro adresimize
telefon veya mektupla
başvurarak abone
olabilirsiniz.

A
B
O
N
E
B
U
L

Atatürk Bulvarı Emlak Bankası Apartmanları B Blok No:146 6 28
Telefon: (0212) 514 07 32 - 513 63 25. Faks: (0212) 513 63 26 Aksaray - İstanbul

Fiyatı: 50 Bin TL (KDV Dahil)